

TRACTATUS

DE CONCORDANTIA,

REGIMINE, ET FIGVRIS CON

structionis. Compositus à Magistro Alfonso

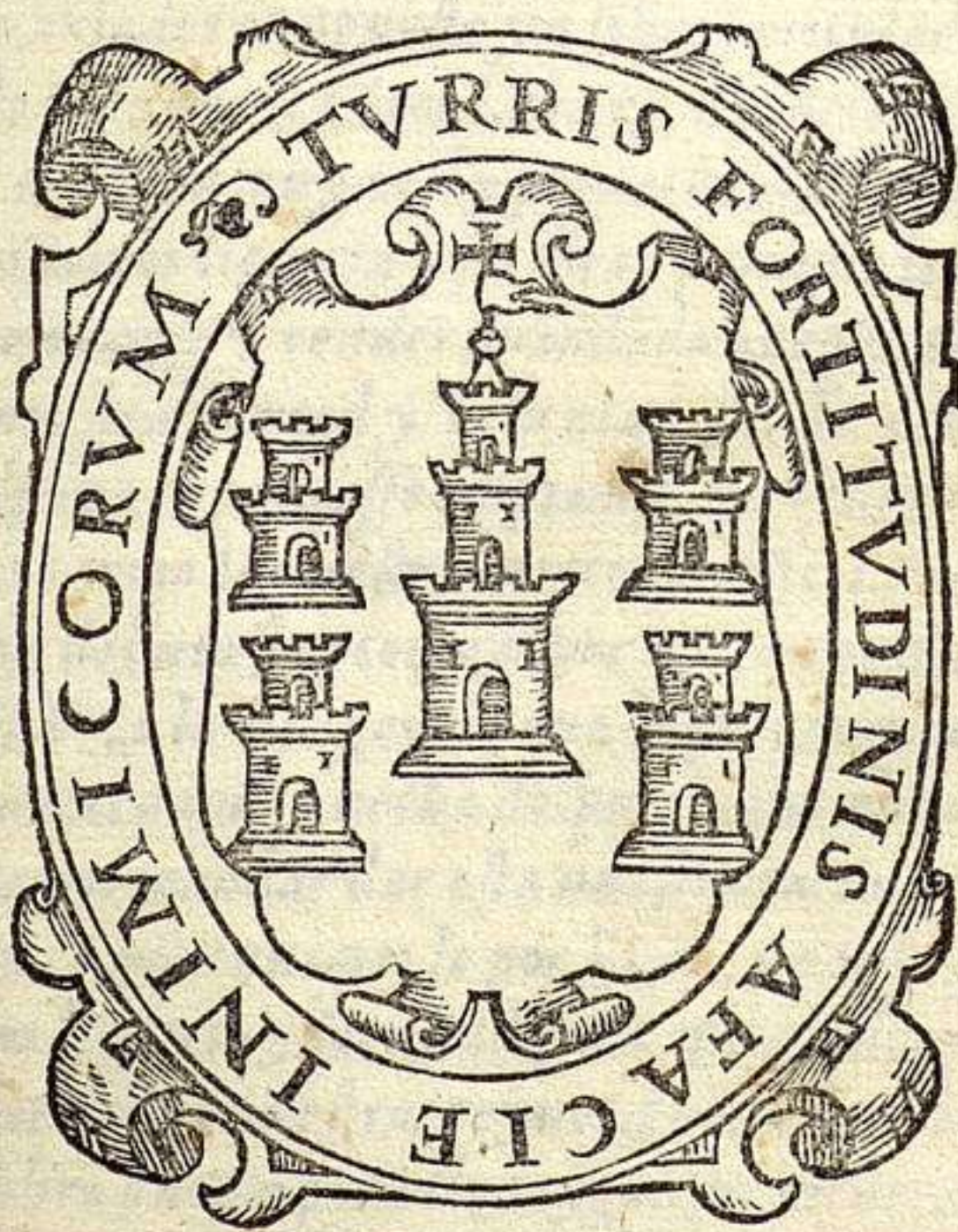
Torres Turriculano, amplissimi diui Isi-

dori Collegii patrono, & eloquen

tia professore in Academia

Complutensi.

(2)

COMPLVTI.

Excudebat Andreas ab Angulo.

1561.

TRACATVS

DE CONCORDANTIA

REGIMINE ET FIGURIS CON-

stitutionis. Compositus à Magistro Alouise

Torres Turicensi, antiquissimo diuini

huius Collegii patrono, & eloquent

issimè professore in Academia

Complutensi.

COMPLUTENSIS

Excudebat Andreas ab Angulo.

1761.

Don Phelippe por la gracia de Dios Rey de Castilla, de Leon, de Aragon, de las dos Sicilias, de Ierusalem, de Nauarra, de Granada, de Toledo, de Valencia, de Galizia, de Mallorcas, de Sevilla, de Cerdeña, de Cordoua, de Corcega, de Murcia, de Iaen, Conde de Flades y de Tirol, &c. Por quanto por parte de vos el Maestro Alonso de Torres Cathedratico de Rhetorica en la vniuersidad de Alcalá, nos fue hecha relacion diziendo que vos tenia des y auia des compuesto vn libro intitulado *Traetus de Regimine Cōcordātia & Figuris cōstructionis* q̄ era obra muy vtil y prouechosa, nos suplicastes os diessemos licencia y facultad para que le pudieſſe des imprimir y vender, mandādo que por el tiempo que nuestra merced y voluntad fueſſe otra persona alguna le pudieſſe imprimir ni v̄der so graues penas o como la nuestra merced fueſſe. Lo qual visto por los del nuestro consejo, por quanto en el dicho libro se hizo la diligencia que la pragmática por nos agora nueuamēte hecha dispone, fue acordado que dexiamos mandar dar esta nuestra carta en la dicha razon. Y nos tuuimos lo por bien, y por la presente damos licencia y facultad para que qualquiera impressor deſtos nuestros reynos, pueda imprimir el dicho libro sin que por ello caygan, ni incurran en pena alguna: y mandamos que deſpues de impresso no se pueda vender ni v̄nda sin que primero se trayga al nuestro cōsejo juntamēte cō el original q̄ en el nuestro cōsejo fue visto q̄ va rubricado y firmado al fin del de Domingo de Cauala n̄ro escriuano de camara

de los que residen en el nuestro consejo: para que se
vea si la dicha impresion esta conforme al original,
y se de licencia para le poder vender y tasse el pre-
cio en que se huviere de vender cada volumen: sope-
na de caer y incurrir en las penas cōtenidas en la di-
cha prematica y leyes de nuestros reynos: y no faga-
des ende al sopena de la nuestra merced y de veynte
mil maravedis para la nuestra camara. Dada en la
villa de Madrid a veynte y nueue dias del mes de
Agosto de mil y quinientos y sesenta y vn años.

El Marques.

El licenciado Arrieta.

El licenciado Morillas.

Yo Domingo de Cauala escriuano de camara de su Mage-
stad la fixe escreuir por su mandado con acuerdo de los del su
consejo.

El licenciado Vaca de Castro.

El licenciado Biruiesca.

El licenciado Agreda.

TRACTATUS DE Concordantia.

PRINCIPIO COMMEN-
tariorū diximus duo accidere syn-
taxi siue constructioni, concordā-
tiam, & regimē: de quibus nos pe-
culiari tractatu disputationem sus-
cepturos promissimus. Nunc igitur fidem no-
strā liberemus necesse est, ne quis nos in pro-
missi violati crimen iure vocare possit. Pri-
mū igitur agemus de concordantia, deinde
de regimine.

Quid sit & quotuplex concordantia.

Concordantiam à concordādo dictam ef-
se, tam est omnibus in confesso, vt nullus in re
tam facili dubitare possit. Nam quemadmo-
dum qui vnus cordis & mentis sunt, eisdem
voluntatū affectionibus inter se consentiunt:
ita partes orationis quando inter se aptè copu-
lantur, sibi que ipsis vicissim in genere, nume-
ro, casu, aut persona respondent, concordare
dicuntur: sin minùs, discordare. Est igitur con-
cordantia, Debita partium orationis conue-
nientia in genere, numero, casu, vel persona.
Ex qua definitione colligitur triplex concor-
dantia, quæ non tantū sermonis Latini pro-
pria, verū omnibus linguis etiam commu-

TRACTATUS

nis, & quodammodo naturalis est: contra quã si quis peccauerit, non tantùm indoctus, sed planè barbarus habeatur. Prima est nominatiui & verbi in duobus tantùm accidētibus, numero scilicet & persona. Hoc est, quòd nominatiuus & verbum debent esse eiuidem numeri, & personæ: vt ego disputo, tu garris, ille obmutescit. Secunda est adiectiui & substantiui in tribus accidentibus, genere, numero, casu. Hoc est, quòd vtrunque sit eiuidem generis, numeri, & casus: vt vir probus, fœmina honesta, templum sacrum. Tertia est relatiui & antecedentis, in tribus etiam accidentibus, genere, numero, & persona. Hoc est, q̄ ambo sint eiudẽ generis, numeri, & personę, vt ego iuuentutẽ erudio, qui Latinitatis præcepta publicè trado. Tu euades doct̄, qui perpetuò studes. Ille graue scelus committit, qui alieno detrahit honori. Nam licèt relatiuum per se nullius sit personę, cum primùm antecedenti iungitur, antecedentis personam capit.

De discordantia verbi à nominatiuo.

Egimus de tribus concordantię præceptis, reliquum est, vt differamus de eorundem disconuenientia. Ac primùm percurramus modos, quibus verbum à nominatiuo discordare solet. Notabis tamen priùs, in oratione non figurata perpetuam esse verbi cum nominatiuo conformationem in numero, & perso-

na.

na. Cæterùm si oratio figurata sit, aliquando numeri, aliquando personæ seiunctione inter se dissident: idque potissimùm quinque de causis contingere videmus. Prima per Euocationem figuram, vt ego Alfonso lego: vbi verbum lego primæ personæ, discordat à nominatiuo Alfonso, qui est tertiæ personæ. Excusatur tamen hæc improprietas, quoniam persona euocans reducit ad se personam euocatam, ac verbum in oratione nobiliori respondere debet: prima nanq; persona nobilior est secundâ, secundâ tertiâ.

Secunda per Prolepsin, vt scholastici student, hic Grammaticæ, ille verò Dialecticæ: vbi hic & ille nominatiui singulares discordant à verbo plurali student. Excusatur tamen id vitii, quoniam verbum expressè conuenit cum toto, subintellectè cum partibus.

Tertia per Syllepsin, vt ego & tu diligenter studemus: in qua oratione verbum plurale discordat à nominatiuis singularibus, discrepat etiam in persona à, tu, pronomine secundæ personæ. Est tamen excusabilis oratio, quia prima persona concipit secundam, & quia duo singularia vni æquipollent plurali.

Quarta per Zeugma, vt ego & tu scribis: vbi scribis cū ego nõ cõuenit in persona. Excusari

tamen oratio potest, quoniam verbum in Zeugmate conuenit cum propinquiori supposito expressè, subintellectè tamè cum remotiori.

Quinta per Synthesin, vt pars in frustra se-
cant, vterque graues inimicitias exercent, ape-
rite aliquis: vbi verbum disconuenit prorsus
à nominatiuo. Excusantur tamen huiusmodi
orationes, quia verbum non cum voce, sed cū
significatu concordat. Habent enim illud pe-
culiare nomina collectiua, distributiua, parti-
cularia, vt in singulari numero multorū signi-
ficent collectionem.

*De adiectiui à substantiuo discordia
in genere.*

Adiectiuum & substantiuum (vt in secun-
da concordantia explicuimus) in tribus cōue-
niunt, genere, numero, & casu. Quod de reli-
quis adiectiuorū formis, præterquàm de parti-
tiuis intelligendum est. Partitiua enim cū sub-
stantiuo concordare non solent, sed elegan-
tiùs illud regere in genitiuo: vt aliquis scho-
lasticorum, vna sororum. Item intelligi debet,
dummodò substantiuum & adiectiuum ab
eodem verbo regantur: nam si à diuersis regi
contingat, in casu minimè conuenient. Vt
in eo Horatii in Epodo ode secunda, Quis nõ
malarum, quas amor curas habet, hæc inter
obliuiscitur? Vbi malarum est in genitiuo, cu-
ras in accusatiuo: quia malarum regitur à
verbo

DE CONCORDANTIA. §

verbo obliuiscitur, curas à verbo habet. Illud postremò aduertes, nomen adiectiuum inter duo substantiua diuersi generis cum sequenti concordare: vt fœmina imperiosum animal. Quòd si duobus substantiuis postponatur, cum propinquiori conueniet, vt fœmina animal imperiosum. Quod etiani hoc exemplo manifestum fiet, Philosophia suauissimū animorum pabulum, vel philosophia pabulū animorum suauissimum. Si verò participiū verbi reciproci, aut vocatiui, in medio duorū substantiuorum collocetur: cum antecedenti, non cum sequenti conueniet, vt Cicero dictus Romana musa. Si ambob⁹ postponatur, cum alterutro conformabitur. Cum priori, Iustinus, Semiramis sexum mentita puer credita est. Cum posteriori, Liuius lib. i. Decadis primæ, Gēs vniuersa Veneti appellati. Explicato igitur in hunc modum secundæ concordantiæ intellectu, adiectiuum à substantiuo septem modis in genere disiūgi solet. Primò per Synthesin, aut quando adiectiuum ad significatum substantiui, non ad vocem refertur: vt pars arduus, magna pars vulnerati. Aut quando ad vocem, non ad significatum, vt Petrus dissyllabum. Aut quando adiectiuum non cum abstracto, sed cum cōcreto concordat. Terentius in Eunucho, Quin etiā insuper scelus postquàm ludificatus est:

A a § vbi

TRACTATUS

vbi scelus pro scelerato capitur, cum quo ludificatus concordat.

Secundò, quãdo adiectiuũ substantiuè ponitur in neutra terminatione, vt triste lupus stabulis, dulce satis humor. Et tunc adiectiuũ aut exponitur per res, vt res tristis, aut dulcis: aut per pars, vt infimum hominis pes, id est, infima pars hominis: aut per abstractum, vt obseruantissimus æqui, id est, æquitatis.

Tertiò per Syllepsin, vt maritus & vxor casti: tunc enim masculinum genus fœmininum concipit.

Quartò, causa distinguendi sex⁹, vt anser foeta, elephãtus grauida. Nisi velis dicere, quòd ratione generis promiscui, sub genere masculino sint vtriusque sexus.

Quintò, quando sub voce minùs communi intelligitur magis communis, vt Præneste sub ipsa: pronomen ipsa non conuenit cum Præneste, quod est generis neutrius, sed cum ablatiuo vrbe communiori.

Sextò, quando sub voce communiori, minùs communis intelligitur. Ouidius. 13. Metamorpho. Hoc pecus omne meum est, mullæ quoque vallibus errant: intelligitur oues, quæ vox non tam communis est quàm pecus.

Septimò antiquorũ authoritate. Ennius,
aëre

DE CONCORDANTIA. 6

aëre fulua: excusatur, quia olim aër generis erat ambigui, nunc verò in genere masculino tantùm vsurpatur.

De discordantia Adiectiui in numero.

Discordat etiam adiectiuũ à substantiuo in numero, quatuor modis. Primò, per interposita participia, absenti & præsentis. Terentius in Eunuchò, Nescio quid profectò absente nobis turbatum est domi. Næuius, Volumus dono dare præsentis omnibus. In quibus authoritatibus adiectiua absente, & præsentis, discordant à nobis in numero. Habet tamen hoc vitium suam excusationem, ex sententia Donati in eum locum Terentianum: aut quia præsentis & absente olim præpositiones ablatiui fuerunt, sicut clam: aut quia fuerunt monoptotæ inflexionis, & pro omni casu vna eademque terminatione fungebantur.

Secundò, per Synthesin: aut quando utimur nomine collectiuo, vt pars in carcerem acti, pars bestiis obiecti: aut distributiuo, vt vtraque formosæ.

Tertiò, per Syllepsin, quando scilicet pluralis numerus singularem concipit, vt ego & tu studiosi.

Quartò per Prolepsin, vt digiti suos quis
que

TRACTATUS

que articulos habent: excusatur, quia verbū attribuitur toti expressè, deinde partibus per supplementum.

De discordantia adiectiui in casu.

Postremò discordat adiectiuum à substantiuo in casu quinque modis. Primò cum pronominibus possessiuis, vt Cicero ad Atticū, Solius enim meum peccatum corrigi nō potest. Ex tuo ipsius animo coniecturam facito. Mea vnus opera Resp. in pristinum nitore restituta est. Excusantur huiusmodi locutiones, quia vnus, ipsius, solius, non ad pronomina possessiua, sed ad genitiuos antiquos, mis, tis, sis, referuntur, qui iam ex vsu recesserunt, & in eorum locum possessiua pronomina substituta sunt.

Secundò, ob peculiarem verborum accusandi constructionem, vt accusasne hunc furti, an sacrilegii, an de vtroque?

Tertiò, propter tacitum regimen: vt expedit vobis esse honestas.

Quartò, cū adiectiuum efficitur substantiuum in neutra terminatione, tunc enim adiectiuum substantiuum regit in genitiuo: vt plurimum negotii, aliquid mali, siue infortunii.

Quintò, per Antiptōsin, cū scilicet casus pro casu ponitur: vt, Urbem quam statuo, vestra est.

De

De discordantia Relatiui ab antecedenti.

Relatiuum & antecedens (vt in tertia concordantia aperuimus) in tribus conueniunt, genere, numero, & persona. Quod de relatiuis substantiæ identitatis siue similitudinis intelligi debet, qualia sunt, qui, sui, ille, ipse, is, idem. Nam relatiua substantiæ diuersitatis, cuius generis sunt, alius, alter, reliquus, cetera: itē relatiua accidentis, cuius formæ sunt, qualis, quātus, quotus, quotus, quotuplus, quotuplex, & similia, non cum antecedenti, sed cum sequenti concordant. Vt video Laurū, & cæteras arbores: mater tua tanta est, quantus est gigas. Horatius tamen in Epodo, relatiuum accidentis ad antecedens retulit, Sed incitat me pectus, & mammæ putres, equina quales vbera. Verūm hæc authoritas intelligenda potius est, quàm vsurpanda: nos enim nō quales, sed qualia diceremus. Quod de relatiuis diuersitatis, & accidentis tradidimus, intelligendum etiam est de relatiuo reciproco suus, quod non cum antecedenti, sed cum sequenti conuenit: vt mater tenerrimè amat filios suos. Notabis præterea, præceptū hoc concordantię relatiui & antecedentis, intelligi debere, dummodò post antecedens sequatur relatiuum: nam si præcesserit, conuenit etiam in casu cum antecedenti, vt quas ad me dedi-

TRACTATUS

dedisti literas, perelegantes erant. Cuius ratio est, quia tunc relatiuum & antecedens ab eodem verbo reguntur. Id autem nõ tantum per accusatiuum, vt in exemplo proposito videre est, sed per reliquos casus fieri potest. De nominatiuo sit exemplum, Quæ literæ mihi traditæ sunt, elegantia plenæ erant. De genitiuo, Cuius misereor pauperis, probus est. De datiuo, Cui operam das disciplina, non parum adferet lucri. De ablatiuo, Quo vtor præceptore, varia literatura præditus est.

Postremò aduertes relatiuum, qui, si ponatur inter duo nomina appellatiua, ad vtrunque referri posse: vt est animal rationis particeps, quod appellatur homo, vel qui appellatur homo. Sed si eorum alterum sit proprium, ad illud relatiuum referri debet. Sallustius in Catilina, Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur. Aliquando tamen cū appellatiuo concordat. Liuius, Herculi sacrificium fecit in eo loco, quem Pyram appellat. In Appositione figura, siue cum appellatiuo, siue cum proprio conuenire potest. Suetonius in Iulio cap. 31. Consecutusq; cohortes ad Rubiconem flumen, qui prouinciæ eius finis erat: dicere posset, quod.

De discordantia Relatiui ab antecedente in genere.

His

DE CONCORDANTIA. 8

His igitur prægustatis, relatiuum ab antecedenti quinque modis genere dissidet. Primò, per Synthesin. Aut quando refert significationem, non vocem: vt, O verè digna hostia, per què fracta sunt tartara: vbi hostia capitur pro Christo, ad què relatiuum refertur. Aut quando vocem, non significationè refert: vt præterquàm ego, quod est primæ. Aut quando substantiuũ capitur pro adiectiuo. Terçtiº, Vbi est scelus qui me perdidit, id est, sceleratus.

Secundò quando refert totã orationè. Terentius, Qui habet salem quod in te est.

Tertiò, causa distinguendi sexus, vt anser, quæ incubat ouis: vbi anser capitur pro fœmina, non pro mare.

Quartò gratia supplementi: vt habitas Prænesti, quæ alto loco sita est: intelligitur vrbs.

Quintò, antiquorum auctoritate. Plautus in Aulularia, Quis ea est, quam vis ducere vxorem? Excusatur, quia quis olim fuit tam masculini, quàm fœminini generis.

De discordantia Relatiui in numero.

Prætereà discordat relatiuum ab antecedenti in numero, quatuor modis. Primò, per Synthesin. Aut quando refertur ad significationè, & nõ vocè. Terent. in Andria, Oës laudare

TRACTATUS

dare fortunas meas, qui gnatum haberem tali ingenio præditum: vbi meas, pro mis capitur, ad quem refertur relatiuum. Aut quando antecedens est collectiuum: vt, Hic populus labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

Secundò, per Syllepsin, quando relatiuum est in genere neutro, & concipit substantiua res inanimas significantia. Vt, Virga tua, & baculus tuus, ipsa me consolata sunt.

Tertiò, quando fit substantiuum in neutra terminatione. Sallustius in Catilina, Repudiabat seruitia, cuius ad eum magna copia venerat. Cuius, pro cuius rei, dixit: aliqui codices habent quorum.

Quartò gratia supplementi. Terentius in Eunucho, Eunuchum dixti, velle te, quia his solæ vtuntur reginæ: intelligitur delitiis.

De discordantia Relatiui in persona.

Discrepat postremò relatiuum ab antecedenti in persona. Viuite felices, quibus est fortuna peracta iam sua: dicere debuisset, vestra. Item in Cantico trium puerorum, Benedicite aquæ omnes, quæ super cælos sunt, Domino: dicere debuisset, quæ super cælos estis. Vtrobique enim tertia persona pro secunda posita est.

Præter has concordantias, ponitur etiam inter quærentem & respondentem concordantiam.

dantia in casu: vt quot annos dedisti operam Theologiæ? quatuor annos. Est etiam concordantia in casu, in coniunctionibus copulatiuis, vt Petrus & Ioannes. Illud enim propriū est coniunctionibus copulatiuis, vt casus similes copulent. Hæc de concordantia, nunc ad regiminis disputationem accedamus.

TRACTATUS DE Regimine.

Actum est de priore Syntaxeos accidenti, reliquū est, vt agamus de posteriore, hoc est de regimine, quod à regendo nomen accepit. Nā quæ admodum in ciuitatibus videmus alios principes esse, & rerū publicarū regere gubernacula, alios inferioris notæ homines, & procerum imperio subiectos: ita in oratione aliæ partes regere dicuntur, aliæ verò regi. Complectamur igitur quatuor articulis totā regiminis materiā, Quid nā sit regimen, quotuplex sit, quæ partes orationis regant, quæ verò regantur, postremo loco erit de singulis casibus disputatio.

Quid sit Regimen.

Regimen variè à variis Grammaticis definitur. Alii in hunc modum finiunt: Regimē est, dictionem vnā appendicem esse alterius, vt in ordine constructionis aliquid signifi-

B b cet.

TRACTATUS

cet. Alii sic: Regimen est dictionem di-
 ctioni imperare, vt sit in tali loco, hoc est, in
 hoc aut illo casu, hoc aut illo modo siue tem-
 pore. Verùm neutra definitio mihi pla-
 cet, quia ex vtraque sequeretur omnes par-
 tes orationis regere simul & regi, quia aliæ
 ab aliis dependent in oratione, aliæque aliis
 imperant, præter coniunctionem, quæ ab a-
 liis partibus orationis non dependet. Qua-
 re tradamus tertiam definitionem, quæ mi-
 hi multò magis arridet. Regimen est certi ca-
 sus exigentia, de casus natura nihil amitten-
 tis. Quæ definitio duas habet partes. Prior
 est, certi casus exigentia: hoc est, proprietas
 quædam, qua verbum actiuum accusatiuum
 regit, & reliqua genera verborum reliquos ca-
 sus. Posterior est, de casus natura nihil amittē-
 tis: hoc adiectum est propter casus aduerbia-
 liter positos, qui ferè totam naturam casus &
 nominis amittunt, cum neque adiectiua, ne-
 que præpositiones in consortium admittant.
 Non enim dicimus, eo Romam pulchram,
 aut eo in Romam: quanuis authores sic fue-
 rint aliquando locuti, vt in aduerbiis locali-
 bus manifestò satis commonstrauimus. Qui-
 dius in Phyllide, Atque aliquis doctas iam
 nunc eat, inquit, Athenas.

Quotuplex sit.

Regimen triplex est, actiuum, passiuum,
com-

commune. Actiuum est dictio regens, vt in hac oratione, voluit semper libros : voluit, regimen habet actiuum, quia regit accusatiuum. Passiuum est dictio recta: in eadem oratione, libros regimen habet passiuū, quia regitur à verbo voluit. Commune, est dictio quæ regit & regitur simul, vt in hac, voluit semper libros Ciceronis: libros commune habet regimen, quia regitur à verbo voluit, & regit genitiuum Ciceronis. Hic agitur de regimine passiuo, nam actiuum & commune in libro Quarto proprium habent locum.

*Quæ partes orationis regant,
quæ regantur.*

Sed iam vertamus in quæstionem necesse est, quæ partes orationis regant, quæ verò regantur. Quæstio duo habet membra : alterum, quæ partes orationis regant : alterum, quæ regantur. Prius duplicem intellectum habere potest. Alter est, vt sic generaliter & confusè quæras, Quæ partes orationis regant : ita vt non te sollicitet ea cura, vtrum regantur, an non. Et sic nulla est pars orationis, quæ non regat, præter Coniunctionem. Id exemplis puerilibus illustremus : de nomine, liber Petri: de pronomine, id ætatis: de verbo, amo Deum:

Bb 2 de

TRACTATUS

de participio, amans Deum: de præpositione, in vmbra: de aduerbio, nusquam gentium: de interiectione, hei mihi. Dixi præter coniunctionem: quia coniunctio nullū regit casum, neq; aliunde regitur, sed est veluti nodus quidam & vinculum orationis, cū illud sit eius in oratione munus, vt partes partibus cōnectat & copulet. Si obiicias nobis Vergilianū illud ex sexto Æneid, Quæ regio Anchisen? quis habet locus? Illius ergō venimus. Vbi ergō illatiua coniunctio genitiuum, illius, regit. Respondeo, ibi ergō coniunctionem non esse, sed vices nominis gerere: capitur enim pro causa, atque ita genitiuum regit, non quatenus coniunctio, sed quatenus nomen est. Si obiicias adhuc, in hac locutione, Odit tū literas, tum virtutem: coniunctionem, tum, secundo loco positam regere accusatiuū virtutem. Respondeo coniunctionem, tum, nō regere eum accusatiuum, sed casum præcedēti similem copulare: non est enim munus coniunctionis regere, sed copulare. Verū potest esse alter sensus quæstionis, Quæ partes orationis regant tantūm, ita vt ab aliis non regantur. Et sic quatuor partes orationis regunt tantūm, verbum, aduerbium, præpositio, interiectio: vt superioribus exemplis patere potest. Verbum enim cū sit totius orationis forma, totius etiam orationis

partes

partes moderatur, ita vt earum nulla imperium supra verbum exercere possit : est enim proprium formæ imperare, materiæ verò imperari. Hanc verbi naturam sequuntur reliquæ tres partes, quibus proprium est ita regere, vt aliunde non regantur.

Alterum membrum erat, quæ partes orationis regantur. Hoc etiam duos intellectus habere potest. Alter est, Quæ partes orationis regantur tantùm, ita vt non regant: & sic nulla est. Non dubium tamen, quin pars aliqua regi possit in oratione, ita vt non regat actu, potest tamen regere. Alter verò sensus est, Quæ partes orationis regantur, ita tamen vt simul regant. Et sic tres sunt partes orationis, nomen, pronomine, participium. De nomine sit exemplum, furatus sum supellectilem vicini: hîc supellectilem regitur à verbo furatus, & regit genitiuum vicini. De pronomine, id ætatis est: id regitur ab est, & ætatis à pronomine id. De participio, diligo amantem Deum, amantem regitur à verbo diligo, & regit accusatiuum Deum. Explicata est à me quæstio perspicuè satis, quæ à quibusdam præceptoribus inuolutè nimium & obscurè traditur. Quæ tamen aliter sic absoluetur. Ex partibus orationis sola coniunctio nec regit nec regitur: ceteræ indeclinabiles

TRACTATUS

biles regunt, & non reguntur. Ex partibus verò declinabilibus, solum verbum regit & nō regitur: & solum ex omnibus regit vtrique, tam ex parte anteriori quàm ex parte posteriori. Reliquæ verò declinabiles, regunt & reguntur: à verbo reguntur vtrique, à reliquis à parte posteriori.

De Regimine nominatiui.

Actum est de regimine in communi, restat vt ad singulos casus descendat nostra disputatio: & primùm differamus de nominatiui regimine. Qui à Grammaticis & primus casus dictus est, quòd inter cæteros casus primum teneat locum: & nominatiuus, quòd sit prima vox, qua rem aliquam nominamus: & rectus, quòd à nullo cadat, cùm cæteri casus obliqui nuncupentur, cùm à recto ceu à capite quodam communi cadant. Excipio vocatiuum, qui rectus etiam appellari solet, aut quòd nominatiuo plerunq; similis esse soleat, aut quia à verbo nunquam dependet, vt communis est Grammaticorū sententia: verùm quatenus vnum caput cum reliquis obliquis respicit, obliquus etiam appellabitur. Hæc de appellatione. Nunc differamus quidnam sit nominatiuus, & quotuplex, & (quod magis præcipuum est) à quot partibus orationis regatur.

Quid

Quid sit Nominatiuus.

Nominatiuus est primus casus, qui rem nominat absolutè, citraque omnem circumstantiam, à quo cæteri dependent casus. Primus casus: respectu aliorum, quibus secundus, aut tertius, aut quartus, aut quintus à primo locus fortuna quadam contigit. Qui rem nominat. Quòd per eum rem nominare soleamus, nam per cæteros casus non fit rerum nominatio: sed in his aut qui rem aliquam possidet, aut cui confertur beneficium, aut quem criminis alicuius accusamus, aut quem vocibus compellamus, aut à quo aliquid auferimus, aut rerum gerendarum instrumenta collocantur. A quo cæteri dependent casus. Nam omnes casus à nominatiuo sui generis ducunt originem: si enim nominatiuus nunquam fuisset, nec reliqui casus essent, quorum tota substantia à nominatiuo dependet. Exceptis tamen defectiuis, vt tabi & sui.

Quotuplex sit.

Est autè nominatiuus triplex, agētis, patiētis, reciprocus. Agētis est, à quo exit actio verbi. Hūc verò regunt omnia verba actiua, neutra, deponētia, cōmunia actionē significātia: vt ego amo, tu rides, ille loquitur, & criminatur te. Oīs ergo nominatiuus, siue ille sit rei si

ue

TRACTATUS

ue personæ, si antecesserit verbum actiuæ significationis, dicetur agentis. Patientis est, in quem migrat actio verbi. Hunc regunt omnia verba passiuæ, neutra, deponentia, communia passionem significantia: vt Deus amatur, discipulus vapulat, tu ortus es ab honestissima familia, ille ab amico sibi charissimo criminatur. Omnis igitur nominatiuus siue rei siue personæ, si antecesserit verbum passiuæ significationis, dicetur patientis. Reciprocus est, qui à verbis regitur reciprocis. Hunc regunt quadruplicia verba. Substantiua primùm vel quasi substantiua, vt Deus est summum bonum, extat incorruptus. Vocatiua vel quasi vocatiua deinde, vt ego vocor, siue agnominor Alfonso. Tertio reciproca, vt habeor doctus. Postremò verba gestus, siue quæ significant modum rei, vt studeo pronus, dormis supinus, incedis rectus,

A quot partibus orationis regatur

Nominatiuus.

Regitur nominatiuus à tribus partibus orationis, verbo, aduerbio, interiectione: de his suo ordine differamus. A verbo regitur nominatiuus dupliciter, tum à frõte, vt Deus regnat: tũ à tergo, vt sum homo. A reliquis partibus orationis, quæ nominatiuũ regũt, regitur tantũ à tergo: hoc enim priuilegiũ soli verbo concessum

concessum est, vt ante se casum regat, quod reliquis partibus orationis negatum est prorsus. Verùm nominatiuus qui à fronte regitur, dicitur suppositus, qui à tergo, appositus. Præter eà nominatiuus qui à fronte regitur (quæ suppositum appellamus) à verbo regi solet dupliciter, explicitè scilicet & implicitè. Explicitè regitur quãdo in oratione exprimitur, vt ego amo: implicitè quãdo non exprimitur in oratione, vt amo, subaudi ego. Hoc autem cõtingere solet quinque modis. Primò, in verbis primæ & secundæ personæ vtriusque numeri: nã in his prima & secunda persona fermè nõ explicantur, nisi discretionis aut emphasis gratia. Discretionis, vt nos accusauimus, vos damnastis. Est autem hîc discretio, quãdo vnius aut plurium è multis fit exceptio, quos vel dicti, vel facti reos notamus. Emphasis, vt tu audes ista loqui? vbi tu, amplioris significantiæ, & effectus latentis causa additur. Est autem Emphasis figura altioreni præbens intellectũ, quàm verba per seipsa declarant: quæ in pronominibus potissimùm dominatur. Secundò, in verbis linguæ seu locutionis: vt ita ferunt, aiunt, dicunt, intellige homines. Tertiò, in verbis nature: vt pluit, ningit, Deus scilicet vel natura. Hæc autem nature verba, à Grammaticis exceptæ actionis appellantur: quòd eorũ actio soli Deo aut nature conueniat. Quod licet ve

TRACTATUS

rum certumque sit, possunt tamen per translationem & similitudinem quandam ad homines etiam referri: ut si dux aliquis aut imperator dicatur in hostes fulminare, aut orator in concione tonare. Aut reuera proprie per negationem siue affectum, ut ego non pluo, si ego ningerem, utinam tu plueres, & similia. Quarto, in verbis quae quibusdam animalibus proprie tribuuntur: ut latrat, grunit, mugit, rugit, coaxat: intellige, canis, porcus, bos, leo, rana. Quinto, in verbis tertiae personae utriusque numeri ab oratione praecedenti dependentibus: ut scholastici inter se de literis disputant, & de honore augendo contendunt: idem enim nominatiuus qui reddit suppositum priori verbo, reddit etiam & posteriori.

Observabis, non tantum nominatiuum reddere suppositum verbo, sed aliquid etiam loco nominatiui: id autem contingit sex modis. Primo, quando infinitiuus solus sine vlla constructione reddit verbo suppositum, ut metiri non est meum. Secundo, quando ponitur infinitiuus cum aliquo a tergo, ut furari alienam pecuniam turpissimum est. Tertio, cum utrinque infinitiuum circumstat casus, ut me surripere rem sacram de templo, sacrilegium est. Quarto, quando integra oratio reddit verbo suppositum, ut dolet mihi quod res non cesserint tibi ex sententia. Quinto, si aduerbiuum ponatur loco nominatiui, ut satis pecunia

niæ est mihi. Sextò, quando dictio technicè, id est quadam arte & materialiter pro voce tantùm, pònitur in oratione. Tunc enim iuxta quorundam sententiam, in locum nominatiui succedit, vt amo est verbum.

Regitur secundò nominatiuus (vt nonnulli falsò opinantur) à participio: verùm non ab omni sed ab iis tantùm participiis, quæ descēdunt à quatuor generibus verborum. A substantiuis scilicet vel quasi substantiuis, vt existens incorruptus. A vocatiuis, vt vocatus Alfonso. Reciprocis, vt Demosthenes habitus facundissimus. Verbis gestus, vt studens pronus, iacens supinus. Sed reuerà, sicut adiectiua cum substantiuis reguntur à verbo expresso vel subintellecto, sic nominatiuus cū suo participio regitur à verbo, aduerbio, & interiectione: iacēs enim supinus, aut dormit aut vigilat.

Regitur tertio nominatiuus ab aduerbio. Sed in aduerbiorũ ordine duo præcipuè sunt, quæ nominatiuum regunt, en, & ecce: aliquando demonstratiuè, vt en Priam⁹, ecce status noster: aliquando per exprobrationem quãdam, vt en crimen propter quod accusor, ecce crimē de quo ab aduersariis notor. Regunt etiã hæc aduerbia accusatiuum: sed de huiusmodi constructione agemus, cū de accusatiui regimine disseram⁹. His aduerbiis accedit particula Comica, hem, quæ nominatiuũ etiã regit.

Plau=

TRACTATUS

Plautus in Curcul. Hem tibi anus lepida. Regitur quartò nominatiuus ab interiectione: sunt autem tres interiectiones, quæ nominatiuum regunt, quando exclamantis funguntur officio. O, heu, proh: vt ô vir fortis atque amicus, heu pietas, proh Iuppiter. De aliis casibus quos regere solent, dicemus in regimine sequentium casuum.

De Regimine Genitiui.

Post nominatiuum sequitur Genitiuus: qui à gignendo dictus est: quia quātum spectat ad formationem, cæteros obliquos ex se gignit, ac propterea gignēdi casus appellatur. Dictus est etiā (authore Prisciano) casus patrius, quia cæterorum casuum pater & genitor est. Præterea possessiuus, quia possessionem demonstrat, vt pallium Petri. Priscis etiam interrogādi casus dicebatur, quia solemus per genitiuū interrogare, vt cuius est pecus? Hæc satis de appellationis diuersitate: explicemus modò eodem quo in superioribus ordine, quid sit, & quotuplex genitiuus, & à quot partibus orationis regatur.

Quid sit Genitiuus.

Genitiuus, est primus casus qui à nominatiuo cadit, à quo cæteri obliqui gignuntur, & rem significat, vt cuius sit quippiam. Tres partes finitionis discutiamus. Prima est, Primus casus qui à nominatiuo cadit. Nam propriè casus

sus

sus appellatio primùm conuenit genitiuo: no-
 minatiuus enim (vt author est Priscianus libr.
 5. cap. de casu) per Catachresin, siue abusionem
 dictus est casus, quòd ab ipso nascatur omnes
 alii casus: aut (vt idem vult) quia cadens à sua
 terminatione in alias, facit obliquos casus. Se-
 cunda est, A quo cæteri obliqui gignuntur.
 Hoc intellige quantùm ad formationem: nam
 si extremam vocalem genitiui in alias atque al-
 las vocales commutes, efficies reliquos obli-
 quos. Tertia est, Et rem significat, vt cuius sit
 quippiam. Hoc adiectum est, quia in geniti-
 uo poni solet rei alicui⁹ possessor, ac propterea
 potest in possessiua subinde verti: vt filius he-
 ri, herilis filius: ensis Euandri, Euãdrius ensis.

Quotuplex sit.

Est autem multiplex genitiuus, Actionis,
 passionis, ambiguitatis, possessionis, materie,
 loci, partitionis, excessus, personæ. Actionis
 est, per quem alterũ actiuè declaratur: vt pro-
 uidentia Dei, bonitas Dei, qua Deus prouidet,
 & benignè agit, non ipsi prouidetur, & beni-
 gne fit. Passionis, per quem alterũ passiuè de-
 claratur: vt timor Dei, cultus Dei, quo Deus ti-
 metur & colitur, non timet, nec colit. Ambi-
 guitatis, per quem alterum in vtrunque partẽ
 actiuam & passiuam exponi potest, nec in vnã
 tantùm: vt amor Dei, charitas patris, suspicio
 vxoris: in his enim intellectus apertus atque

vnus

TRACTATUS

vnus non est, sed ambiguus & anceps, dubiū est enim de vtro loquaris, an de amore quem Deus in nos habet, an de eo quem nos in eū, de charitate patris in filios, an filiorum in patrem, de suspicione maritali, an de vxoria. Possessionis, per quem alterum possideri significatur: vt regnum Dei, quod Deus possidet. Materiæ, per quem significatur materia, ex qua aliquid fit: vt subucula lini, id est confecta ex lino: anulus auri, id est ex auro confectus. Loci, per quem locus significatur, in quo aliquid fit: vt studeo Cōpluti. Partitionis, per quem partitio rerum quædam significatur: vt manuū dextera est fortior. Excessus, qui à nomine superlatiuo regitur, cum excessu quodam: vt Achilles fortissimus Græcorum. Personæ, per quem importatur pars corporis, aut personæ: vt mei nihil attigit, id est, nullā mei corporis aut personę partem.

A quot partibus orationis regatur Genitiuus.

Regitur genitiuus à sex partibus orationis, nomine, pronomine, verbo, participio, præpositione, aduerbio. Nulla itaque pars orationis est, quę genitiuū nō regat, præter interiectionem & coniunctionē. Percurramus singulas partes sigillatim. Regitur primū genitiuus à Nomine: verūm ex nominibus quædā sunt substantiua, quædam adiectiua: substantiuorū rursus alia propria, alia appellatiua. Comple-

cta.

Statimur igitur constructionem substantiuo-
 rum duabus regulis. Sit prior: Omnia nomi-
 na substantiua propria regere genitium non
 possunt, nisi intelligatur appellatiuum. Vt
 Hectoris Andromache, scilicet vxor: Deipho-
 be Glauci, scilicet filia: Itaque in his genitiuus
 nō regitur à nomine proprio, sed ab appellati-
 uo subintellecto. Sit posterior regula: Omnia
 nomina substantiua appellatiua, regere pos-
 sunt alterum substantiuum in genitiuo, si pro
 rebus diuersis accipiantur, & nulla intercedat
 coniunctio. Dixi si pro rebus diuersis accipian-
 tur: nam si capiantur pro re eadem, ambo erūt
 in eodem casu, vt vrbs Roma. Dixi, & nulla in-
 tercedat coniunctio: nam si fortè intercesserit,
 duo illa nomina in eodem casu per coniun-
 ctionem copulabuntur, vt patera & aurum: si
 de medio tolleretur coniunctio, diceres, pate-
 ra auri. Hinc colliges, nomina substantiua ex
 vi possessionis regere genitiuū, vt ager Petri.
 Totū regere suam partem in genitiuo, vt ho-
 mo duri capitis. Subiectū etiā regere suā pro-
 prietate in genitiuo, vt vir singularis eloquen-
 tia, & cōtrā, vt eloquentia Ciceronis. Præter-
 cā quę significant mensuram, numerum, rela-
 tionem siue respectum ad aliud, vt cyathus vi-
 ni, mille nummūm, filius Ciceronis, mater Pla-
 tonis. Postremò verbalia non tantūm in tor-
 aut in trix terminata, sed in vniuersum cuius-
 cun-

TRACTATUS

cunque generis sint, si à verbis transitivis descendant, genitium regent: vt cultor siue cultrix iustitiæ, bibax vini, cupidus laudis, auarus pecuniæ, studiosus tui. De quibus satis multa Ioannes Despauterius in Syntaxi.

Absoluimus substantiua, tam propria quàm appellatiua, aggrediamur adiectiua. Hæc regunt etiam genitium, verùm non omnia. Sed ea præcipuè quæ partitionem significant, vt aliquis vestrùm: quæ numerum, vt vnus vestrùm: quæ negationem, vt nullus vestrùm: quæ copiam siue inopiam, vt diues agrorum, plenus rimarum, vacuus cerebri, inops consilii: quæ propinquitatem siue similitudinem, vt propinquus siue affinis, siue similis Cæsaris: quæ superlationem, vt sapientissimus philosophorum. Vltimò quæ formam quandam & imaginem habent participiorum, vt doctus pilæ, peritus belli, sitiens auri: & quæ in neutra terminatione substantiuè ponuntur, vt quantum habebis pecuniæ, tantundem habebis fidei. Verùm hæc pro sua infinitate in certam regulam reduci non possunt: de his etiam consules commentaria nostra in Quartum Nebrissenis, vbi hunc locum qua potuimus breuitate, & methodo perstrinximus.

Secunda orationis pars quæ genitium regit, est pronomen. Regitur autem genitiuus ex vi partitionis, vt illa fœminarum, ille scholasti-

lasticorum. Tamen illud est obseruatione dignum, pronomina hæc primitiua in masculina & fœminina terminatione, regere genitiuū eiusdem generis, vt in proximis exemplis patuit: in neutra verò, eiusdem siue diuersi: eiusdē, vt id negotii, id operis, illud mali: diuersi, vt id pecuniæ, id ætatis.

Tertia pars quæ genitiuum regit, est Verbum. Sūt autem præter verbum substantiuū, quadruplicia verba, quæ genitiuum regunt, actiua, neutra, deponētia, & impersonalia. Verbum substantiuum quinque modis genitiuū regit. Aut ex vi possessionis, vt pecus est Meli bœi. Aut ex vi æstimationis, vt tanti eris aliis, quanti tibi fueris. Aut ex vi loci, vt sum Compluti. Aut ex vi laudis vel vituperationis, vt vir est singularis eloquentiæ, singularis barbariæ. Aut denique quando significat ad aliquid pertinere, vt regum est tueri leges, prudentis est multa dissimulare. Verba actiua quæ in secunda classe reponuntur, genitiuum regunt: sunt autem ea propriè quincuplicia. Implēdi, vt animum impleuit religionis: Accusandi, vt accusauit fratrem parricidii: Damnandi, vt cōdemnatus est peculatus: Emendi, emi pluris solito: Æstimandi, parui ducitur probitas, plurimi fit pecunia. His iungunt quidam Laudandi & Admonendi verba: vt laudauit me rei præclarè gestæ, admonuit me errati. Verba

TRACTATUS

neutra primi ordinis genitiuum regunt: sunt autem ea Carendi siue indigendi, vt careo pecuniarum, egeo salutis: Abundādi, vt abundo diuitiarum: Satagendi, vt satagit rerum suarū. His adiungunt alii hoc verbum Memini: vt faciam, vt perpetuū huius diei memineras. Deponentia primæ speciei genitiuum exigunt: ea verò sunt quæ Miserationē important, vt miserere laborum: quæ Recordationē siue obliuionē, vt recordabor perpetuò iniurię, tuorum ne obliuiscare. His accedunt ex quorundam sententia Potior & Dominor, vt potitus rerum, Deus omniū dominatur: quanuis vtro bique subintelligitur imperio. Communia genitiuum non regunt, præter criminor, quod cum accusandi verbis cōnumeratur, vt me auaritię criminatus est. Impersonalia primæ & quintæ speciei genitiuū regūt, qualia sunt, interest, refert, pœnitet: vt nō tā interest regis, q̄ totius Reip. Refert omnium animaduerti in malos: pœnitet me vitæ malè antea actę. De his omnibus verborū generibus, cōfugito ad cōmētaria nostra in Quartū Nebrissenis, vbi fusè satis & copiosè eā materiā persecuti sumus.

Quarta pars quę genitiuū regit, est participiū. Nā cum ea sit natura participiorū, vt constructionē sequatur verborū à quibus deriuatur, in vniuersum ea participia genitiuū regēt, quę deriuatur à verbis regētibus genitiuū, vt

reple-

repletus vini & furoris, accusat⁹ parricidii, idē sit d̄ aliis iudiciū, ne in re clara plūs iusto immo remur. Pręterea omnia participia quę trãseūt in naturam nominũ, genitiuũ postulant: vt amans virtutis, cupiēti⁹ fame quã auri.

Quinta orationis pars quę genitiuũ regit, est prępositio. Ex numero verò prępositionũ tres reperiuntur quę genitiuum exigunt: Pridie, vt pridie illius diei: Postridie, vt postridie caleñ. Tenus, vt Baiarum tenus, oculorum tenus. Solet autem regere genitiuum tenus, aut quãdo iungitur nominibus pluraliter tantũm declinatis, aut res geminas significantibus, vt in proximis exemplis vel tyrunculis etiam potest innotescere.

Sexta pars quę genitiuũ regere potest, est Aduerbiu: sed in aduverbiorum serie quincuplicia sunt quę genitiuũ regunt. Temporis, vt tunc temporis. Loci, vt nusquã gentium, vbi terrarum. Superlationis, vt pessimè omnium dixit, qui omnium optimè fecit. Quę descendunt à nominibus regentibus genitiuũ, vt similiter pręceptoris. Quę abũdantiã significāt, quorũ ea est natura, vt vice nominũ poni videãtur: vt satis pecunię, abũdè vini, affatim lignorum. Quanquam tũc temporis, & similiter pręceptoris, optimorum authorum exemplo carent.

De regimine Dativi.

C c 2

In

TRACTATUS

In ordine casuū, tertio loco succedit Dativus: qui à dando nomen accepit, quia in eo casu poni solet is, cui aliquid damus. Dicitur est etiam acquisitiuus, quia in eo ponitur persona acquirens aliquid: & commédaticius, quia per eum commendamus: sed vsu communiori dativus est appellatus. Discutiamus igitur, ne à nostro more recedamus, quidnam sit, & quotuplex dativus, & à quot partibus orationis regatur.

Quid sit Dativus.

Dativus est tertius à nominatio casus, in quo ponitur persona, cui quippiam attribuimus. Hæc finitio adeò perspicua est, vt nulla indigeat expositione. Illud tamen annotasse non pigebit, sub dativi voce veteres illos casum octauum comprehendisse: quem tum incidere volebant, cum quod aliàs per accusatiuum cum præpositione vsurpabant, per hunc casum proferebant: vt it clamor cœlo, id est in cœlum: subeunt muro, pro ad murum.

Quotuplex sit.

Quincuplex est dativus, actiuius, passiuus, acquisitiuus, possessiuus, localis. Actiuius à quo manat actio verbi, vt Deus amatur mihi. Passiuus in quẽ migrat verbi actio, vt seruiuo Deo. Acquisitiuus qui aliquid acquirit, vt do tibi librum. Possessiuus qui possessionẽ importat, vt est mihi fertilissimus ager. Localis qui locũ, vt sum Burgis.

A quot

A quot partibus orationis regatur.

Regitur à lex partibus orationis, nomine, pronomine, verbo, participio, aduerbio, interiectione. Omnes itaq; partes orationis datiuum regunt præter præpositionem & coniunctionem. Nomen duplex est, substantiuum & adiectiuum. Pro substantiuo sit regula: Omne nomen substantiuum potest regere aliud substantiuum in datiuo, intercedente verbo substantiuo: vt est mihi multa pecunia, est mihi non pœnitendus magister, Deo sit honor & gloria. Quæ orationes per verbum habeo exponi solent facta casuum mutatione: datiuus enim mutatur in nominatiuum, nominatiuus in accusatiuum. Conuerstes igitur superiores orationes per verbum habeo in hunc modum, Ego habeo multam pecuniam, Ego habeo non pœnitendum magistrum, Deus habeat honorem & gloriam. Orationes tamen quæ per verbum substantiuum fiunt, multò sunt pulchriores, quàm quæ per verbum habeo. De adiectiuis certa regula tradi non potest: verum adiectiua in bilis terminata, & participia in dus, datiuo gaudet: vt flebilis, formidabilis omnibus, flendus, formidandus omnibus. Præterea quæ commodum aut incommodum significant, aut relationem ad aliquid, datiuum exigunt. Vt rem mihi per molestam, mihi iucundam, tibi perniciosam, mihi salutarem consulis: aptus, accommodus, idoneus,

TRACTATUS

neus, utilis inutilis bello, siue ad bellum: natus gloriae & ad gloriam. Rursus quæ amicitiam vel similitudinem significat: ut amicus omnibus, inimicus nemini, contrarius omnibus, aduersus nemini. Ex pronomine, tantum Idem, datiuum regit: ut Deus idem omnibus, idem huic aut cum hoc. Horatius in fine artis Poëticæ, Inuitum qui seruat, idem facit occidendi. Sensus est, qui seruat cupientem mori, idem facit ac si occideret, nam vita ei pro morte est. Omnia verba regere possunt datiuum ex vi damni aut commodi, cum similis datiuus sit omnibus verborum generibus communis. Verum si speciatim rem tractari placeat, quincuplicia verba datiuum regunt. Actiua tertii ordinis, ut dedi tibi literas: hæc eadem duos datiuos aliquando regunt, ut dare rem alicui vitio siue laudi: eiusdem naturæ sunt, verito, duco, adscribo. Passiua loco personæ agentis, ut Deus amatur mihi: quam constructionem habent etiam communia in significatione passiuia, ut criminari mihi id est à me. Neutra secundæ classis, ut cōsule tuis rebus. Deponentia eiusdem classis, ut medebor tuo dolori. Impersonalia item eiusdem, ut expedit mihi. Participia omnia quæ descendunt à verbis regentibus datiuum, regunt etiam datiuum: ut seruiens Deo, iussis obtemperans. Aduerbia omnia quæ formantur aut à nominibus, aut à participiis regentibus

bus

bus datiuum, regunt etiam datiuum. A nominibus, vt canis similiter huic, viuit sibi inutiliter. A participiis, vt conuenienter naturæ viuere, id est, ex dimenso & præscripto naturæ,

Quatuor interiectiones datiuum regunt. Hei dolentis, vt hei mihi. Heu dolētis etiam: heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: idque apud regium Prophetam tantum. Laurentius contendit legēdum esse hei, quia heu accusatiuum, nunquam datiuum regit. Væ comminantis, vt væ tibi. Ah dolentis cum aspiratione in fine, vt ah tibi. Hæc autem particula Comica tantum est, aut aliorum Poëtarum, nullus est enim eius apud Oratores vsus.

De regimine Accusatiui.

Quartum locum tenet accusatiuus, qui ab vsu accusandi frequentiori accusatiuus dictus est, quod in eo personam siue rem quam accusamus ponere soleamus: quæ ratione & inculatiuus etiam dicitur, & causatiuus, quia aliquid in causa fieri ostendit. Hæc de vocis varietate. Examinemus modò quid sit accusatiuus, & quotuplex, & à quot partibus orationis regatur.

Quid sit Accusatiuus.

Accusatiuus est qui rem significat tum infinitis verborum, à priori, tum actiuorum transitioni accomodatam. Duas partes comple-

TRACTATUS

Etitur finitio. Prior est, Tum infinitis verborū à priori: quia infinitius à fronte regit accusatiuū, vt me seruire Deo optimū est. Posterior est, Tum actiuorum transitioni accommodatam: quia verba actiua, quæ transitiua nuncupantur, accusatiuum regere solent, qui ab ipsis ex vi regitur transitionis.

Quotuplex sit.

Accusatiuus quincuplex est, actionis, passionis, temporis, loci, distantiae. Actionis à quo prodit verbi actio, vt Cicero per viros Reip. studiosos restitutus est in patriā: accusatiuus viros, actiuus est, quia ab eo exit restitutionis actio. Passionis in quem transit verbi actio, vt amo Deum. Temporis qui tempus, vt tres annos studii grammaticæ. Loci qui locum, vt recipio me domum. Distantiae qui distantiam significat, vt circiter duo millia passuum ab vrbe distat.

A quot partibus orationis regatur.

Regitur accusatiuus à sex partibus orationis, nomine, verbo, participio, præpositione, aduerbio, interiectione. Itaque omnes orationis partes regunt accusatiuum, præter pronomen & coniunctionem. Cū duplicia sint nomina, substantiua & adiectiua, substantiua accusatiuum non regunt: adiectiua quadrifariam. Aut per Synecdochen, vt niger oculos, horridus barbam: aut si in bundus terminentur, & de-

descendant à verbis regentibus accusatiuum, vt populabundus agros: aut si certum magnitudinis modum significant, qualia sunt, longus, latus, altus, crassus, vt turris alta trecenros pedes, liber crassus tres digitos: aut per Antiptôsin, vt non sum id nescius, pro eius rei. Pro verbo statuatur regula generalis: Nul lum scilicet esse verbum, quod non cum accusatiuo constitui possit, si accusatiuus ille tempus, aut distantiam, aut mensuram significet. Hoc vel pueris alphabetariis notissimū est. Sed ad specialia verborum genera descendamus. Verba actiua vniuersa cuiuscunque sint classis, suapte natura regunt accusatiuum significan- tem id quod patitur. Quæ verò sunt quartæ, præter accusatiuum omnibus verbis actiuis communem, regunt etiam alterum: sunt autem in ea specie cōclusa quinque verborum genera, quæ duos accusatiuos regunt. Docendi, vt doceo te Grammaticam: orandi, vt miseri orant principes veniam: vestiendi siue calciandi, vt induam te diploidem, calciabo te soleas: admonendi, vt admonui te vtilia: celandi, vt nunquam te consilium meū celabo. Verba passiua quatuor modis regunt accusatiuum. Primò, per Synecdochen, ex- pleri mentem nequit. Secundò per Transum- ptionem, quando scilicet verbum passiuum pro actiuo ponitur: vt purgor bilē, id est, pur- gatione

TRACTATUS

gatione expellibilem. Tertio, per cōpositionem, quando scilicet componuntur cum præpositione, quæ sua natura regit accusatiuū: vt transuectus fluuiū, id est, uectus trans fluuiū. Quarto per deriuationē, quādo deriuantur à verbo actiuo quarti ordinis, vt doceor Grāmaticā. Verba neutra quatuor modis accusatiuū regūt. Primò per Synechochē, vt tremitt artus. Secundò, per trāsumptionē: vt Corydon ardebat Alexim, id est, arden ter amabat: depereo virginem, id est deperditè amo. Tertio, per cōpositionē, vt adeo periculum, obeo mortē. Quarto, quando accusatiuus significat rē verbi, vt uiuo vitā. Deponētia tertiæ formæ regunt accusatiuū, vt loqueris mē dadium. His accedunt communia in significatione actiua, vt amplector te. Impersonalia tertiæ & quintę speciei accusatiuum postulant, vt decet te, pudet me peccati. Non autem impersonalia quartę, vt quidam volunt: nam cūm dicitur, incipit me tēdere, accusatiuus non à verbo incipit, sed ab infinitiua tēdere regitur. Participia deriuata à verbis regentibus accusatiuū, regūt etiā accusatiuū, vt amās Deū. Præterea per figurā Synechochē, vt oculos suffusa nitēres, id est, habēs oculos suffusos. Præpositio regit etiam accusatiuum: sunt autem numero triginta quatuor præpositiones, quæ accusatiui construat.

ctio.

tionem postulant, de quibus consule Nebrissensem in primis puerorum præexercitamentis. Præter has sunt aliæ quinque, quæ accusatiuum regunt, vel ablatiuum, in, sub, super, subter, subter. Aduerbia triplicia accusatiuum regunt. Demonstratiua primùm, en & ecce. Deinde quæ formantur à præpositionibus, quæ regunt accusatiuum, vt proximè castra, propiùs urbem, descendunt enim à prope. Postremò quæ descendunt à nominibus regentibus accusatiuum, vt gymnasium extenditur latè viginti passus. Idem iudicatio de iis, quæ longitudinem siue profunditatem significant: quanuis hi accusatiui à verbis potius, quàm ab aduerbiis regi dicentur. Quatuor interiectiones accusatiuum regunt: Heu dolentis, heu me miserum: O exclamantis, ò inanes hominum cogitationes. Proh exclamantis etiam, proh Deum atque hominum fidem: Cedò pro da, vt cedò manum.

De regimine Vocatiui.

Post accusatiuum sortitus est locū Vocatiuus, cui à vocando impositū nomen est, quia in eo casu ponitur persona quam vocamus. Hic idem casus dictus est saluatorius, quia per eum salutamus: & rectus, aut quia recto plerunq; similis esse solet, aut quia à verbo nõ depēdet, vt non multò post aperte cōmōstrabimus.

TRACTATUS

bimus. Præcipiamus iam quidnam sit vocatiuus, & quotuplex, & à quot partibus orationis regatur.

Quid sit Vocatiuus.

Vocatiuus est, qui vocandis appellandisq; personis est accommodus. Eò spectat tota definitio, vt eum esse præcipuum vocatiui vsum intelligas, vt per eum vocemus.

Quotuplex sit.

Est autem multiplex vocatiuus. Admiracionis, vt ô fortunati. Deprecationis, vt tu mihi diua faue. Salutationis, vt aue inuictissime Cæsar. Execrationis, vt ô scelus. Vocationis, vt accede huc Petre.

À quot partibus orationis regatur.

Vocatiuus à duabus tantùm partibus orationis regitur, aduerbio, & interiectione. Aduerbia duo sunt quæ vocatiuum regunt, ô, & heus: vt ô formosissime puer, heus adolescens optime. Interiectiones septem sunt quæ vocatiuum regunt. O exclamantis, vt ô Dii immortales: Heu lugentis, vt heu calamitosa fortuna: Proh exclamantis, vt proh Iuppiter: Vah exclamantis etiam, vt vah consiliũ callidũ: Euge exultantis, vt euge serue: Hui deridentis, vt hui mulier lepida: Mi blandientis, vt mi puer formosule, nisi subintelligatur ô, cum mi sit pronomen.

Questio de Vocatiuo.

Sed

Sed iã hac in parte agitur quęstio: quę diu multumq; Grãmaticos miserè torfit, An vocatiuus regatur à verbo secundę personę imperatiui modi. Ac primò Nebriffensis vir seculorum omnium memoria dignissimus, Priscianum secutus, tenuit vocatiuum semper regi à verbo secundę personę imperatiui modi, atque illi reddere suppositũ. Quòd si aliquando videatur poni absolutè, adhuc affirmat verbum excitans attentionem intelligendum esse. Apparet autem absolutè poni, cùm oratio ex recta fit obliqua: hoc est, quando ex secunda persona ad quam loquimur, fit transitus ad tertiam, de qua loquimur. Vt si dicas, O Cęsar, legat Pompeius: asserit subaudienda esse huiusmodi verba, audi, ausculta, intende, & his similia, à quibus vocatiuus Cęsar, qui videbatur poni absolutè, regatur. Ego tamen (saluatanti viri reuerẽtia) cum vulgo Grammaticorum teneo, vocatiuum nunquam regi à verbo secundę personę imperatiui modi, sed ab aduerbio, ò, subintellecto. Ea est enim natura vocatiui, vt attentionẽ aduertentiamq; excitet: quod cùm effecerit, officio suo defunctus est. Itaq; etiã sensus in familiari vulgariq; sermone, vicem obtinet, neque vllò verbo indiget, vt suam naturam explere possit: neque cùm oratio ex recta fit obliqua, necesse est verbum at

ten

TRACTATUS

tionis subintelligi, sed regetur vocati-
 uus ad aduerbio, ô. Rogabis, quo pacto re-
 gantur partes in hac oratione, Petre stude,
 & similibus. Respondeo vocatiuum Petre,
 regi ab aduerbio, ô, subintellecto: deinde sub
 intelligi nominatiuum, tu, qui reddit sup-
 positum verbo. Huic ego semper senten-
 tiæ constanter adhæsi, quæ si fortè displicue-
 rit, eam paratus sum deserere, postquam mi-
 hi certius aut verius classicus vir persuase-
 rit præceptum. Eo enim ingenio natus sum,
 vt vehementer cupiam vel à rudibus impe-
 ritisque tyronibus veritatem perdiscere, ne-
 dum à classicis nominisque celebritate con-
 spicuis.

De regimine Ablati- tium.

Post vocatiuum ordine succedit Ablati-
 uus, qui ab auferendo sic est appellatus, quia
 in eo ponitur is à quo aliquid auferimus. Hic
 & Sextus, & Latinus, & Comparatiuus di-
 citur. Sextus quidem, quòd in ordine casuum
 sextum vsurparit locum: Latinus, per excel-
 lentiam, quia Latinæ linguæ proprius est,
 nam Græci ablatiuum nõ habent, cuius vim
 per genitiuum explicant: Comparatiuus,
 quia à comparatiuo ex vi comparationis re-
 gi solet, vt ex fratribus maior. Iam eòdem
 quò solet, deuoluatur oratio nostra: & aper-
tum

tum omnibus faciamus, quidnam sit, & quotuplex ablativus, & à quot partibus regatur.

Quid sit Ablativus.

Ablativus est qui aliquid significat, tãquã in quo, cum quo, vel abs quo. In quo, quando significamus aliquid in loco fieri, vt in foro saltat. Cũ quo, quando comitẽ significamus, vt cœnauit lautẽ cum contubernali. Abs quo, quando separationem significare volumus, vt amoue à facie manum.

Quotuplex sit.

Sexcuplex est Ablativus, actionis, passionis, temporis, loci, distantia, excessus. Actionis, à quo verbi actio proficiscitur, vt Deus amatur à me. Passionis in quem migrat verbi actio, vt vtor diuitiis. Temporis, qui tẽpus importat, vt tribus annis eloquẽtiã studeo. Loci, qui locũ, vt in gymnasio doceo. Distantia, qui distantiam, vt distat tribus passuum millibus. Excessus, vt tribus digitis te excedo.

A quot partibus orationis regatur.

Regitur ablativus à sex partibus orationis, nomine, pronomine, verbo, participio, prepositione, aduerbio. Duæ tãtũ constructione ablativi orbatae sunt, interiectio & cõiunctio. Nominũ alia sunt substantiua, alia adiectiua.

TRACTATUS

Actiua. Substantiua triplicia ablatiuum regunt. Aut quæ significant totum, hæc enim regunt partem in ablatiuo, non tamen sine adiectiuo, vt vir dura ceruice: aut quæ subiectum, hæc enim regere solent proprietatem in ablatiuo, vt vir incredibili eloquentia: aut quæ dignitatem, vt Carolus quintus diuino beneficio Imperator. Adiectiua etiam ablatiuum regunt: aut comparata, vt doctior te: aut quæ copiam siue vacuitatem significat, vt diues agris, onustus diuitiis, vacuus curis: aut si ablatiuus causam efficientem præferat, vt pallidus morte, tardus senio. Postremò quæ concreta dicuntur, regere solent abstracta in ablatiuo, vt humanus humanitate quadam naturali. His omnibus accedit nomen opus, quod ablatiuum desiderat, vt ad rem expediendam opus est Oedipo. Ex pronomibus, Idem regere solet ablatiuum interueniente præpositione, vt idem cum hoc.

Pro verbo statuatur generalis quædam regula: Nullum scilicet esse verbum, quod non cum ablatiuo construi possit, si ablatiuus ille tempus, aut spatium loci, aut mensuram significet. Vt comoratus est apud nos tribus horis, abest à continenti quingentis passuum millibus, puteus tribus vlnis profundus. Sed speciatim retractemus. Omnia verba actiua secundæ, quintæ, & sextæ speciei ablatiuum regunt, vt impleo

pleo stomachū cibo, afficio te honore, absti-
neo me ab iniuriis. Passiua etiam loco perso-
næ agētis, vt Deus colitur à me. His accedūt
Cōmunia significationis passiue, vt tu ample-
cteris à me. Itē Neutra primæ, tertiæ, quartæ,
& quintę classis: vt careo pecuniis, æstuo fe-
bri, discipulus cessator vapulat à magistro, vi-
uo in vrbe. Rursus Deponentia quartę &
quintę formę: vt vescor carnibus, ortus à cla-
rissimis maiorib⁹. Tādē Impersonalia primæ
speciei cū his ablatiuis, mea, tua, sua, nostra,
vestra, cuius: vt mea interest, tua refert. Parti-
cipia omnia quæ descendunt à verbis regen-
tibus ablatiuū, ablatiuum etiam exigunt: vt
carens pecuniis, æstuanis febrī. Præpositiones
numero quindecim regunt ablatiuum, quin-
que ablatiuum & accusatiuum: de quibus vi-
de Primum Nebrissensis.

Aduerbia Cōparatiua regunt ablatiuum,
vt velocius te curro: præterea quæ formātur
à nominibus siue participiis regentibus abla-
tiuum, vt abundanter diuitiis.

De ablatiuo Absoluto.

Quia tamen ablatiuus poni solet aliquādo
absolutè in oratione, ideo de ablatiuo absolu-
to pauca nobis dicēda sunt. Quare scilicet di-
catur absolutus, quid sit, & quot modis fiat.

*Quare ablatiuus dicatur
Absolutus.*

D d

Cir-

TRACTATUS

Circa primū, nō possum patiēter susline-
 re, cūm audio annolos quosdā professores,
 quiq; oēs ætatis suæ gradus in tradēdis præce-
 ptis contriuere, audere publicè in gymnasiis
 præcipere ablatiuū dici absolutū eo solūm no-
 mine, quia potest poni in principio vel in fi-
 ne orationis. Vt, rege Ferdinando Munda in
 ditionē Christianorū venit. Hic rege Ferdi-
 nādo, absolutus ablatiuus est, quia ex oratio-
 nis principio reiici potest in finē, in hūc mo-
 dū, Mūda in ditionē Christianorū venit rege
 Ferdinando. O rē ridiculā, & omniū cōuitis,
 contumeliis, sibilis excipiendā. Digni profe-
 ctō essent huiusmodi præceptores, qui mani-
 bus à tergo illigatis, pueris, quorū animos ma-
 jè instituunt, cadēdi virgis ad plagas vsq; tra-
 derentur, vt sui erroris & stultitiæ meritas
 pœnas darent: aut in pistrīnum detruderen-
 tur, vt ibi pro cōmisso peccato perpetuò mo-
 lerent. Ego tamen ita existimo, ablatiuum
 dici absolutum, quia aliunde non depen-
 det, neque ab alia parte orationis regitur.
 Nam cūm singuli casus ab aliis atque aliis
 partibus orationis regantur, ablatiuus abso-
 lutus ab omni absolutur regimine passi-
 uo, cūm à nulla parte orationis regatur: ha-
 bet tamen regimen actiuum, cūm suum à ter-
 go calum regat, vt præceptore lectionis no-
 dos explicante tu interim stertebas. Dices ab
 latio

latiuū absolutū pēdere à sequēti oratione, vt in hac, sole lucēte dies est: ac propterea nō dici absolutū, q̄ aliunde nō pendeat, cūm à sequenti oratione pēdeat totus. Fateor pēdere in sensu, vt scilicet perfectū sensum in audiētis animo ingeneret oratio, neq; quicquā amplius desideret: nō tamē in regimine, cūm à nulla parte ablatiuus ille absolutus regatur. Hæc est sententia nostra, quam cūm ex grauisimorū Grammaticorū traditione certam veramque esse mihi iam inde à puero persuaserim, denuntio professoribus, qui ex delictu nostro in hoc amplissimo diui Isidori collegio (cui ego moderando præfectus sum) Grammaticam profitentur, ne aliter, nec publicè nec priuatim præcipere audeant, nisi velint indignationem nostram, & publicam incurere castigationem.

Quid sit ablatiuus Absolutus.

Hinc colliges finitionem ablatiui absoluti, quæ talis est. Ablatiuus absolutus est, qui aliū de in regimine non dependet, postulat tamē orationem post se, vt perfectum efficiat sensum. Ex his quæ à me præcepta sunt, manifesta est finitionis explicatio.

Quot modis fiat.

Ablatiuus absolutus fit quinque modis. Primò, ex duobus nominibus, vt rege Philippo pacis leges accepit Gallia. Secundò, ex no-

TRACTATUS

mine & pronomine, vt me præceptore relegata est omnis barbaria. Tertio, ex nomine & participio, vt Philippo imperante totus tremuit orbis. Quarto, ex pronomine & participio, vt me legente plurimum viguit eloquentia. Quinto, ex participio præteriti: vt dicto de nomine, sermo de verbo instituat. Et (iuxta quorundam sententiam) ex solo gerundio, vt cantando rumpitur anguis. Hoc tamen est falsum: vt si dicas, ego legendo triui etatem, vbi legendo ablatius absolutus esse non potest, sed gerundium ablatiui. Resoluitur per has particulas, cum, quia, quando, dum. Vt me dormiente tu bibebas, id est, cum aut dum ego dormirem: te impulsore feci, id est, quia tu impellebas: te imperatore hæc fiebant, id est, quando tu imperabas.

Quando sit locus ablatiuo Absoluto, quando non.

Notabis tamẽ hac in parte vnum, quod in primis necessarium est, Nullũ patere locũ ablatiuo absoluto, quando ablatius & verbi suppositũ ad eandẽ personã pertinent. Nõ enim dices, me negotiis plurimis implicato, nõ potui ad te rescribere, sed ego negotiis plurimis implicatus: nec te multa addiscente senescis, sed tu multa addiscens. Verũm si ablatius absolutus & verbi suppositũ ad diuersas personas pertineant, tunc locus erit ablatiuo absoluto:

luto: vt me magistro tu plurimùm profecisti, te præceptore magna honoris & dignitatis accessio facta est Reip.

De regimine Effectiui.

Septimùm locū sibi vëdicauit Effectiuus, ob eamq; rē septimus casus est dictus: & effectiuus, quia in eo ponitur rei efficiendæ instrumentum: ac propterea etiam appellatus est casus instrumentalis. In hoc casu tria nobis præcipienda sunt, quid sit effectiuus, à quot partibus regatur, & quando ablatiuo, quando effectiuo vtendum sit.

Quid sit Effectiuus.

Effectiuus est septimus à nominatiuo casus, in quo rei gerendæ instrumentum collocatur: vt percussi illum gladio, instrumentū enim percussione gladius est.

A quot partibus regatur Effectiuus.

Regitur Effectiuus ab omnibus verborū generibus: nã cū sit casus cōmunis, nullū est genus verbi, cui negari possit effectiuus. Et quia hoc est in Grammaticorū gymnasiis sæpissimè proclamatum, ideò superuacaneum erit subiectis exemplis firmare.

De vsu ablatiui & Effectiui.

Quia effectiuus similis semper est ablatiuo, propterea Priscianus negauit effectiuum casibus addendum esse: deceptus tamen est, quia licet conueniant vocis similitudine, duplex

TRACTATUS

est inter utrunq; differentia. Prior est, quia effectivus instrumentum significat, ablativus separationem. Posterior, quia effectivus nunquam recipit praepositionem, non enim dices, impulite cum pugno, sed pugno: ablativus vero similem recipit praepositionem, Latine enim dicitur & citra Solæcisimi notam, cenavi cum patre, profectus sum cum fratre. Ex appositis exemplis intelliges, quando ablativo, quando effectivo utendum sit. Nam si in oratione denoterur instrumentum, uteris effectivo, ut deleuit epistolam lachrymis, non cum lachrymis, instrumentum enim delendi lachrymae fuerunt. Absterge sordes aqua, non cum aqua: instrumentum namque abstergendi aqua fuit. Si vero denote= tur comitatus, uteris ablativo, ut dormivi cum contubernali in eodem contubernio. Item in illis, acceptus sum cum honore, magna cum benevolentia scripsit, cum mira affabilitate me allocutus est, non enim hi ablativi instrumentum significat, sed comitem. Siquidem acceperunt me homines instrumento corporis, non honoris, sed honore comite. Scripsit ministerio manus, non benevolentiae, sed sociam benevolentiam. Allocutus est lingua operatrice, non affabilitate, sed praesentia affabilitate. Ita tradit Laurentius lib. 2. cap. 6. contra quosdam, qui aliter precipere ausi sunt. Haec satis de Reginine, nunc ad figuras constructionis gradum faciamus.

TRA-

TRACTATUS DE FIGURIS CONSTRUCTIONIS.

DE Figuris constructionis tractaturi, illud in primis necesse est generatim præcipiamus, vnde figura dicta sit, quid sit, & quo duplex, vt deinde ad singulas figuræ species descendamus. Figura à fingēdo dicta est, q̄ orationi nouam quandam formam & speciē fingat ac tribuat, lōgè à propria & naturali alienā. Sūpta est (ni fallor) trāslatio à mulieribus, quæ cū deformes sunt, solent cerussa, fūco, & nouis quibusdam superinductis medicaminibus faciem ementiri, vt circumspectantibus formosæ appareant. Sic etiam & figura orationem solet & pulchriorem multò quàm erat, & venustiore effecere.

Quid sit Figura.

Figura (authore Quintiliano lib. 9. cap. 1.) est conformatio quædam orationis, remota à cōmuni & primùm se offerente ratione. Id est, est habitus quidā & gestus orationis, à cōmuni & primùm sese offerēte ratione dicēdi remotus & immutatus. Non quòd vulgus nūquam istis Rhetoricis ornamentis vtatur, sed quòd huiusmodi lumina in hominū imperitorum populari sermone rariùs eniteāt. Verùm hæc finitio à Quintiliano tradita, propriùs multò cōuenit figuris verborū & sententi-

D d 4 tiarum,

TRACTATUS DE FIGVRIS

tiarum, quàm cōstructionis: ob eamq; rē paulò inferiùs eodem capite aliter finit figuram. Figura est arte aliqua nouata forma dicendi, quæ circa Grāmaticas cōstructiones versatur. Hęc finitio propriè quadrat figuræ cōstructionis. Nā est loquendi forma nouata, id est, à naturali & consueto sermone mutata, ac proinde vitiosa, nisi arte aliqua aut ratione excusetur. Et circa grammaticas cōstructiones versatur: id est in contextu partiũ orationis. Posses etiã sic finire: Figura est vitiũcũ ratione, necessitatis ornatũsve gratia permissum.

Quotuplex sit Figura.

Generali quadã partitione, distribuuntur figuræ in figuras verborũ & sententiãrũ. Quæ sententiãrũ sunt, versantur circa animi sensus & cogitatus, & de his non est præsens negotiũ, cùm ad Rhetores tantũ spectet. Quæ verò verborũ sunt, rursus distribuuntur in figuras dictionis, elocutionis, cōstructionis. Figura dictionis est, quæ in vna tantũ fit dictione, vt audacter pro audaciter, dominarier pro dominari. Elocutionis, quæ circa loquendi modum aliquẽ versatur, vt epotos cados, id est epota vina: efficitur enim Metonymia, cùm continens pro re contenta ponatur. Cōstructionis, quæ circa cōstructiones & leges Grammaticas versatur, de qua modò sermo est. Nam reliqua figurarum genera non est

est propositi nostri in præsentia tractare, quæ longum & prolixum opus ad sui ipsarum tractationem desiderant. Figure igitur constructionis octo sunt. Euocatio, Appositio, Prolepsis, Syllepsis, Zeugma, Antiptôsis, Synthesis, Synecdoche, quæ sigillatim nobis explicandæ sunt.

De Euocatione.

Euocatio, ab euocando dicta est: quia per ipsam tertia persona ad primam vel secundam extrâ vocatur. De qua quatuor nobis explicanda sunt, quid sit euocatio, quot ad euocationem requirantur, quotuplex sit, & vtrum in euocatione persona euocans & euocata perpetuò eiusdem numeri esse debeant.

Quid sit Euocatio.

Euocatio est, immediata siue continua tertiæ personæ ad primam vel secundam reductio: vt ego Virgilius scribo, tu Cicero oras. In priore exêplo, tertia persona reducit ad primam: in posteriore, secunda ad tertiam. Dixi, immediata siue continua reductio: quia inter personam euocantem, quæ est prima vel secunda, & euocatam quæ est tertia, non debet intercedere cõiunctio: & huius ratio est, quia euocans & euocata debent ad eandem rem pertinere, & coniunctio non nisi diuersa coniungere solet. Inter personas tamen euocatas bene interuenire posset coniunctio, si duæ tertiæ

D d s per-

TRACTATUS DE FIGVRIS

personæ vni primæ aut secundæ connecteren-
tur: vt ego pauper & indoctus ppetuo labore
victum quærito, tu diues & potens ostiatim
totum oppidum compilasti. Ex finitione colli-
ges, euocationem fieri non posse in nomine re-
latiuo, Quis, nec in pronomine, Ipse. Nam re-
latiuum per se nullius est personæ, atque ita e-
ius personæ esse solet, cuius est antecedēs: pro-
nomē verò Ipse, eius est personæ, cuius est sup-
positum cui adhæret, vt ego ipse, tu ipse, ille
ipse. Fit igitur vt euocatio non possit per simi-
les partes fieri, cùm tertia persona ad primam
vel secundam per eas reduci non possit. Ne-
que te perturbent subiecta exempla, quæ lem-
per apposita fuerunt in nominatiuo: nam &
per reliquos casus, præter genitiuum, fieri po-
test euocatio. Per datiuum, mihi Alfonso con-
uenit: per accusatiuum, me Alfonso decet:
per vocatiuum, vos discipuli attendite: per ab-
latiuum, te Petro vsus sum familiariter. Per ge-
nitiuū minimè, quia hi genitiui, mei, tui, pas-
sionem significant, neque in suum consortiū
admittere possunt nomina substantiua, Neq;
enim Latinè dicitur, mei Alfonso refert, sed
mea qui sum Alfonso: vt in impersonalibus
copiosè est à me disputatum. Nisi pluraliter
dixeris, nostrū vtrique Romanorum Consu-
lum est hoc aut illud facere.

Quæ in Euocatione requirantur.

Sunt

Sunt autem in euocatione necessaria quatuor: persona euocans, quæ semper est prima vel secūda: euocata, quæ semper est tertia: verbum conueniens cum persona euocante, tanquã cū nobiliori, atq; ita semper vel primæ vel secūdæ personæ esse debet: postremo absentia cōiūctionis. His tu posses quintã legē addere, vt euocās & euocata eādē rē significēt. Vnde in prima & secūda persona fieri euocatio non potest, cūm semper ad diueria pertineant.

Quotuplex sit euocatio.

Duplex est euocatio, explicita & implicita. Explicita est quādo rã persona euocās, q̄ euocata exprimuntur, vt ego Alfonso scribo. Implicita, vbi euocata exprimitur, euocans verò subintelligit̄, vt Alfonso scribo. Hoc autē accidere solet, aut in nominib⁹ substantiuis propriis, vt Calliopius recēsi: aut appellatiuis, vt magister ludo. Itē in adiectiuis omnis generis, aut vniuersalibus, vt omnes ducimur laudis & glorię cupiditate: aut distributiuis, vt vterque læsi sumus: prætereà in participiis, vt animo suspensi ad te legatum misimus.

Vtrū euocās & euocata eiusdē p̄petuò sint numeri.

Persona euocans & euocata plerunq; eiusdem numeri esse solent, vt in omnibus exemplis appositis videre licet. Contingit tamen quatuor modis diuersorum esse numerorum. Primò quando idem de se, aut dignitatis aut

em-

TRACTATUS DE FIGVRIS

emphasis gratia, pluraliter loquitur: vt nos Philippus Hispaniarum rex imperamus. Secundò, cùm euocata caret numero singulari, vt ego tuæ deliciae iaceo lecto affixus. Tertio, cùm est nomen collectiuum, vt nos populus ab vno homuncione offendimur. Quartò, cùm est nomen distributiuum, vt nos vterq; lethaliter vulnerati sumus. Illud in fine notabis, hoc vitii in euocatione esse, quòd verbum non conuenit cum nominatiuo in persona: nã cùm dico, ego Alfonso scribo, verbũ scribo est primæ personæ, Alfonso verò tertiæ. Excusatur tamen hæc improprietas, quoniam verbum semper digniori respõdere debet: prima nãq; persona ordine naturæ dignior est secundâ, & secunda tertiâ.

De Appositione.

Appositio ab apponendo dicta, quòd in ea vnum substãtiuum iuxta alterum apponatur, vt vrbs Roma. De qua tria nobis edisserenda sunt, Quid sit appositio, quot requirantur in appositione, quot de causis fiat.

Quid sit Appositio.

Appositio est duorum substantiuorum, eiusdem casus, & numeri, quorum alterum declarat alterum, immediata coniunctio. Hanc definitionem curiosiùs explicemus, nam ferè pleraque quæ de appositione præcipiuntur, in ea conclusa sunt. Est immediata cõiunctio.

Quia

Quia inter apponens & appositū non debet intercedere coniunctio, nam apponens & appositum debent ad eandem rem pertinere, & sic non potest media esse coniunctio, quæ sua natura solet res diuersas cōiungere. Nam ineptè & barbarè diceretur, vrbs & Roma, fluuius & Rhenus: posset tamē inter apposita interuenire, vt Maria mater & virgo. Sed rogabīs, quare apponens & appositū debeant eandem rem significare? Respondeo, quia si significarent diuersa, in eodem casu esse non possent, sed in diuerso, vt ars Antonii, liber Ciceronis. Sed contrā, in hac locutione & similibus, amisi filium meæ senectutis baculum, non significatur res eadem, sed diuersa, filius enim & baculus diuersissima sunt. Respondeo, licet diuersa sint, si eorum naturam penitiùs contemplemur, per translationem tamen quandam & similitudinem ad eandem rem pertinere, nam quemadmodum tardi & imbecilles senum gressus baculo innituntur, sic etiam patris senectus in filio, ceu in baculo, sustentatur. Duorum substantiuorum. Quia merè adiectiuorum immediata coniunctio non est Latina, vt doctus bonus, honestus verecundus. Præterea duorum, & aliquando etiam trium, vt Marcus Tullius Cicero: verum id non tam frequens est. Eiusdem casus. Quia substantiuæ in appositione ferè sunt eiusdem casus: à

ma-

TRACTATUS DE FIGVRIS

magnis tamen authoribus in diuersis interrim casibus ponuntur, perinde quasi ad diuersa pertinerent, vt vrbs Patauii apud Virgilium, & vrbs Antiochiæ apud Ciceronem. Illud non eget admonitione, posse appositionem fieri per omnes casus: ab exemplis tamen supersedemus, quia vel infantissimis scholasticis appositionem per omnes casus variare facillimum fuerit. Et numeri. Nam substantiua eiusdem etiam numeri esse debent, nam non dicimus, flumina Rhenus, vrbes Roma. Interdum tamen diuersorum numerorum esse possunt, aut quando alterum substantiuorum caret numero singulari, vt vrbs Athenæ: aut est nomen collectiuum, vt in eo Ouidii in Heroicis, In me turba ruunt luxuriosa, proci. Item in eo Virgilio. 4. Georg. Ignauum fucos pecus à præsepibus arcent. Aut quando apponens est copulatum, vt Petrus & Ioannes scholastici studiosi. Hoc euenit, quia collectiuum & copulatum singularia æquipollent pluralibus. Rogabis, quando duo substantiua in appositione eiusdem casus & numeri esse debent, an debeant etiam esse eiusdem generis? Respondeo minimè requiri, nam & diuersi generis esse possunt, vt canicula signum feruentissimum, Alexis delicia, proci turba, fuci pecus, flumen Rhenus. Quorum alterum declarat alterum.

Nam

Nam in appositione sequens substantiuum ferè præcedens declarat, vt fratres gemini. Nam (authore Quintiliano lib. 9. cap. 4.) si gemini dicam, fratres addere superuacuum fuerit, quod tamen classici authores interim fecerunt, dicentes gemini fratres, Roma vrbs, Rhenus flumen, homo animal.

Quot requirantur in Appositione.

Tria necessaria sunt in appositione. Dictio apponens, quæ & exposita & declarata nuncupatur, & magis communis: per quam prius nomen substantiuum intellige. Dictio apposita, quæ & exponens & declarans & minus communis appellatur, per quam posterius substantiuum intelligitur. Id facilius percipies subiecto exemplo, flumen Rhenus. In hac appositione, flumen, dictio est apponens, exposita, & magis communis, quia & exponitur per dictionem Rhenus, & plura complectitur quam Rhenus. At verò Rhenus est dictio apposita, declarans, & minus communis: quia & apponitur priori substantiuo, ipsumque declarat, & pauciora fluuioꝝ genera complectitur quam flumen, cum vnũ tantum Rhenum significet. Vltimò absentia cõiunctionis necessaria est, vt principio monuimus, quãdo finitionem explicabamus.

Quot de causis fiat Appositio.

Fit autem appositio tribus de causis. Restringendæ generalitatis gratia, vt arbor Lauus, fluuius Rhenus. Item remouendæ equiuocationis

TRACTATUS DE FIGVRIS

cationis causa, vt leo signum cœleste ardet, lupum piscem non vidit Italia. Postremò ad proprietatem attribuendam, vt Philippus vir incredibili virtute, Carolus homo singulari fortitudine. Sed fortè rogabis, si post duo substantiua sequatur adiectiuum, vtri substantiuorũ conformabitur adiectiuum? Respondeo, frequentius conformari cum dictione apposita, vt Athenæ vrbs olim pulcherrima, fucus pecus ignauum, Leo signum cœleste, Tagus flumen rapidissimum. Quòd si fortè à bonis authoribus aliter aliquando vsurpatum videas, ne mirère, cùm penes eos sit Latinè loquendi norma, & possint id sibi authoritatis assumere.

Postremò illud notabis, vitium siue impropriatè in appositione in hoc consistere, quia duo substantiua sine coniunctione in eodem casu esse nō possunt in oratione. Excusatur tamen, tum quia duo illa substantiua ad eandem rem pertinent: tum etiam quia alterum, hoc est dictio apposita, vices gerit adiectiui, sic enim iūgitur apponēti quasi adiectiuum, quod aliquid in substantiuo determinat & exponit, vt vrbs Toletum, id est, Toletana, vrbs Roma, id est, Romana, vrbs Athenæ, id est, Atheniensis.

De Prolepsis.

Prolepsis Græca vox est, quæ Latinè vertitur

tur præsumptio, siue præceptio, quòd in ea totum veluti præsumatur, deinde partes à toto deductæ sequantur. De qua tria nobis disputanda sunt, Quid sit prolepsis, quot in ea requirantur, quotuplex sit.

Quid sit Prolepsis.

Prolepsis est, attributio proprietatis toti in suas partes diuiso. Hoc est, quando proprietas (siue ea verbum sit, siue nomē adiectiuum) attribuitur toti, quod deinde in suas partes distribuitur: vt Aquilæ volauerunt, hæc ab ortu solis, illa verò ab occasu. Hic proprietas, volauerunt, attribuitur toti, quod est aquilæ, deinde totum diuiditur in suas partes, quibus sub intellectu attribuitur proprietas. Nam ea est natura proprietatis in prolepsi, vt expressè cõueniat cum toto, sub intellectu cum partibus. Donatus & Diomedes aliter finiunt: Prolepsis est præsumptio rerum ordine secutarum. Id est, quãdo aliquid in genere præsumitur, quod per partes postea explicatur. Adducunt in exemplum Virgilianum illud ex. 12. Æneid. Interea reges procedunt castris, ingenti mole Latinus, deinde Turnus, mox Æneas, postremò Ascanius. Hæc finitio licet verbis diuersa sit à priori, re tamen ipsa eadem est cum priori.

Quot requirantur in Prolepsi.

Quinque necessaria sunt in prolepsi. Totum, hoc autem esse potest aut dictio pluralis

E e nu.

TRACTATUS DE FIGVRIS

numeri, vt homines viuunt, alius in seruitute alius in libertate : aut nomen collectiuum, vt pars Rempub. gubernabant, alii armis, alii consiliis : aut copulatum, vt Petrus & Ioannes turpiter vitam traducunt, alter in auaritia, alter in prodigalitate. Hic obiter aduertes, totum debere esse plurale, & nominatiui casus, nam si ponatur in genitiuo, non prolepsis proprie, sed partitio erit, cum proprietas non conueniat cum toto: vt humani generis, pars corpus excolit, pars animum. Deinde requiruntur partes, hæ autem debent contineri sub toto, id est, debent esse eiusdem speciei cum toto: nam si sint diuersæ, non erit prolepsis, vt aquilæ volauerunt, coruus ab oriente, columba ab occidente. Præterea distributio partium, id est, quod partes exprimantur: nam si subicerentur, non esset propria & germana prolepsis. Tum proprietas, quæ aut verbum, aut nomen adiectiuum, aut participium esse potest. De verbo sit exemplum, metuunt ambo, hic dominum, ille magistrum: de nomine, periti sunt, hic pilæ, ille aleæ: de participio, instructi sunt, hic in Grammatica, ille in Rhetorica. Postremò requiritur ordo, nam totum debet semper præcedere, deinde partes subsequi.

Quotuplex sit Prolepsis.

Du-

Duplex est prolepsis, explicita & implicita. Explicita est, in qua illæ quinque leges necessariò requisitæ reperiuntur. Implicita verò, cui aliqua deest conditio. Fit autem implicita tribus modis. Primò, quando intelligitur totum, vt studemus, tu Grammaticæ, ego Philosophiæ: hîc intelligitur totum, nos, in studemus. Secundò, quando intelliguntur partes, vt homines inuident, alter alteri: hîc deest altera partiû, & alter alteri. Tertiò, quando nec totû, nec partes exprimuntur, vt curemus equâ vterque partem: hîc totum, nos, subintelligitur, & partes alter & alter includuntur in distributio vterque.

Varia Prolepsis genera.

Præter hæc, est & aliud prolepsis genus, cum id quod posteriùs accidit, ante tempus describitur. Quale est illud Virgilii, Lauina-que venit littora: Lauinium enim nondum erat, cum in Italiam venit Æneas. Et apud Sallustium, Montem Sacrum & Aventinum insedit: qui mons ob hoc quòd illum plebs insederat, postea Sacer dictus est. Est & aliud genus prolepsios, cum id quod in aduersarij aut iudicis opinione esse aut fore arbitramur contrarium nobis, præoccupamus dicere, & cum ratione dissoluere.

Hac forma prolepsis vtuntur Rhetores in exordiis potissimùm: sed nos ab huiusmodi

TRACTATUS DE FIGVRIS

generibus prolepsis supercedemus, quia non ad Grammaticos sed ad Rhetores spectat, neque inter figuras constructionis, sed elocutionis, aut sententiarum numerantur.

Vltimò obseruabis, vitium esse in prolepsi in hoc, quia proprietates non conuenit cum partibus. Sed excusatur, quia conuenit expressè cum toto, quod est suis partibus nobilius, subintellectè verò cum partibus. Prætereà etià excusari potest summorum viro- rum auctori- tate, quos per prolepsin locutos fuisse sepi- sime deprehendimus.

De Syllepsis.

Syllepsis Græcè, Latinè sonat conceptionē. Sic autem est appellata, quòd in ea numerus numerum, persona personam, casus casum, genus etiam concipiat genus. De hac tria in disputationem vocemus necessè est, quidnam sit, quot modis fiat, quot ad syllepsin requirantur.

Quidnam sit Syllepsis.

Antequàm syllepsis finitionem tradamus, duas regulas obseruetis necesse est, apprimè ad rem præsentem necessarias. Quarum prior est. Copulatum per coniunctionem, Et, Atq; Que, & per præpositionem, Cum, pro & casum, est pluralis numeri: quare verbum, aut adiectiuum quod eis apponitur, plurale erit. Vno tantùm exemplo variato, præceptionem
veram

veram esse cognoscetis. Ego & frater vale-
 mus, ego atque frater valemus, ego fraterque
 valemus, ego cum fratre valemus. Posterior
 regula est: Copulatum pluralis numeri, est il-
 lius personæ & generis, cuius est pars di-
 gnior. Dignior autem est persona prima quam
 secunda, & dignior secunda quam tertia, di-
 gnus masculinum genus quam fœmininum,
 & fœmininum quam neutrum. Quocirca
 cum copulatum est prima persona & secun-
 da, totum fit primæ personæ, vt ego & tu
 studemus. Cum secunda & tertia, totum
 fit secundæ, vt tu & frater studetis. Præter-
 eam cum copulatum fit ex masculino genere &
 fœminino, totum fit masculini generis, vt
 rex & regina iustissimi. Cum ex masculino
 & neutro, fit etiam masculinum, vt domi-
 nus & mancipia pugnaces. Cum ex fœmi-
 nino & neutro, totum fit fœminini generis,
 vt leges & plebiscita coactæ. Præter hoc, non
 est aliud simile exemplum: vsus nanque autho-
 rum obtinuit, vt per neutrum loquamur, vt
 paulò inferiùs patebit.

His in hunc modum prælibatis, sine qui-
 bus sequentia intelligi facilè non possent, defi-
 niamus syllepsin. Syllepsis est, discontinuata si-
 ue interrupta diuersarum dictionum sub plu-
 rali proprietate conceptio. Discontinuata si-
 ue interrupta. Quia inter dictionem concipien-

TRACTATUS DE FIGVRIS

tem & conceptã debet esse media coniunctio siue expressa, vt, Et, Que, Atq;: siue subintellecta, vt Cum pro &. Diuersarum dictionũ. Nã concipiens & conceptum res diuersas significare debent: nam si idem significant, nulla erit Syllepsis, vt corp⁹ & anima Ioannis sunt Ioannes. Sub plurali proprietate, quia cùm copularum æquipolleat plurali, proprietate siue ea verbum sit, siue nomen adiectiuum, siue participium, debet esse necessariò pluralis. Alii aliter Syllepsin finiunt: Syllepsis est indignioris ad dignius adductio. Quæ finitio ex præcedentibus intellectu facillima est.

Quot modis fiat Syllepsis.

Fit Syllepsis quatuor modis. Primò, in genere, quando genus masculinum cõcipit femininum, vt rex & regina fortunati: aut femininũ neutrum, vt in eo exemplo superius à me adducto, lex & plebiscita coactæ. Hic vnum notabis, quando substantiua in conceptione generũ res inanimas significãt, tũc adiectiuum quod eis adiungitur, elegantius & vsitatius solere poni in neutro genere: vt calceus & subucula sunt detrita, calamus & aramentum sunt scribenti necessaria: item in facris, virga tua & baculus tuus ipsa me consolata sunt. Porro conceptio generis duplex est, explicita & implicita. Explicita est, in qua ge
nus

CONSTRUCTIONIS. 36

nus concipiens & conceptum exprimuntur, ut exemplis superioribus patere potest. Implicita verò, in qua nec concipiens, nec conceptum genus explicantur, sed de mare atque fœmina perinde loquimur, ac de solo mare: ut si dixerim, vterque est formosus, loquens de sponso & sponsa. Hæc autem quinque modis fieri solet. Per distributivum, ut vterque sunt probi (semper debet de viro & fœmina fieri locutio) per particulare, ut alter horum loquitur: per demonstrativum, ut hi sunt christiani: per quæsitivum siue interrogativum, ut quis horum sexum mentitur? per substantivum, ut Latona peperit geminos, Apollinem scilicet & Dianam. Secundò, in numero, quando pluralis numerus concipit singularem, ut milites & imperator fortissimè pugnauerunt. Simile est illud Virgilianum in Bucolicis Ecloga prima, Sunt nobis mitia poma, castanæ molles, & pressi copia lactis. Tertio, in persona, cum prima secundam & tertiam, & secunda tertiam concipit: ut ego & tu deambulamus, ego & ille deambulamus, tu & ille deambulates. Quarto, in casu, cum nominativus comprehendit ablativum cum præpositione, Cum, ut Virg. primo Æneid. Remo cum fratre Quirinus iura dabunt: id est, Quirinus & frater Remus. Et hæc dicitur à Grammaticis cõceptio indirecta, cū

E c 4 vide

TRACTATUS DE FIGVRIS
videlicet rectus concipit obliquum : erit au-
tem directa, quando rectus rectum concipit,
quod contingit, quando fit copulatio per Et,
Que, Atque.

Quot requirantur in Syllepsi.

Requiruntur quinque in syllepsi, dictio
concupiens, quæ dignior est genere, numero,
& reliquis accidentibus. Dictio concepta, quæ
his omnibus indignior est. Copulatiua coniu-
ctio, sub qua intellige, Cum, copulatiuè sum-
ptam. Proprietas: per quam intellige aut ver-
bum, vt ego & tu diligenter Ciceronem ver-
samus: aut nomen adiectiuum, aut partici-
pium pluralia, vt sponsus & sponsa verecun-
di, frater & soror bonis moribus instructi. Po-
stremò quòd proprietas cõcordet cum dictio-
ne concupiente.

Tandem notabis syllepsi hoc inesse vitii, q̃
aut verbum non conformatur cum recto, aut
adiectiuũ non respondet substantiuo in debi-
tis accidentibus. Sed excusatur, quia copulatũ
equipollet plurali: & est eius generis & perso-
næ, cuius est pars dignior.

De Zeugmate.

Zeugma Græca vox est, quæ Latinè repre-
sentat colligationem, adiunctionem, siue copu-
latum: quòd in Zeugmate duæ diuersæ clausu-
læ per vnã proprietatẽ (siue ea verbum sit, si-
ue nomen adiectiuũ, siue participium) colligẽ-
tur,

tur, coniungantur, atque in vnum veluti conglutinētur. Hoc autem fit, ne crebra eiusdem verbi repetitione legentium animis fastidium ingeneretur. De Zeugmate igitur quatuor adducēda sunt in quēstionē, Quidnam sit, quot modis fiat, quot ad eam figuram requirantur, & quot sint eius species.

Quid sit Zeugma.

Zeugma est vnius proprietatis, viciniore spondentis, ad diuersa reductio: ad vnum quidem expressè, ad alterum per supplementum. Hanc finitionem diligenter exponamus: sunt enim multa, nec vulgaria illa quidem in ea conclusa.

Vnius proprietatis reductio. Id est, repetitio vnius verbi, vel adiectiui, vel participii: id enim debes per proprietatem intelligere. De verbo sit exemplum, Erraui ego, & multi: vbi idem verbum ad diuersas clausulas repetitur. De adiectiuo, maritus & vxor formosa. De participio, cœli mouēdi sunt, & terra. In vtroque fit siue adiectiui, siue participii ad diuersa repetitio. Viciniori respondētis. Nam in Zeugmate semper proprietates debet viciniore respondere: vt ego scribo, & tu, & Cicero: ego & tu scribis, & Cicero: ego & tu, & Cicero scribit. Tribus tamen modis potest remotiori supposito respondere, aut quando est in oratione particula similitudinis, vt ego, sicut fœnū, arui

E e s aut

TRACTATUS DE FIGVRIS

aut comparationis, vt ego meliùs quàm tu scribo: aut exceptionis, vt nulla, nisi tu, talem filium pareret. Ad vnũ expressè, ad alterũ per supplementum. Quia in Zeugmate proprietas propinquiori supposito expressè conuenit, remotiori verò per subintellectionem quãdam, vt in subiectis exemplis videre licet.

Ex finitione colliges tres esse differẽtias inter Syllepsin & Zeugma. Prima est, Quia in syllepsin attenditur dignitas, cùm in ea sit proprietatis cum digniori conformatio: in Zeugmate propinquitas, cùm proprietas propinquiori respondeat. Secunda, Proprietas in syllepsin omnibus suppositis ita coniunctim attribuitur, vt vniuersa ab vna proprietate simul concipiantur: in Zeugmate verò, singulis disiunctim atque diuisim reddatur oportet. Tertia, In syllepsin proprietas necessariò pluralis esse debet: in Zeugmate verò aliquando singularis, aliquando etiam pluralis, vt vos peccauistis & ego. Hæc omnia attentius considerent publici professores, nã hîc video quàm plurimos Grammaticos cæcutire: qui, cùm tanta inter syllepsin & Zeugma intercedat similitudo, vix sciũt discernere quidnã sit inter vtrãque discriminis.

Quot modis fiat Zeugma.

Tribus modis fit Zeugma. In persona, vt ego & tu viuis. In genere, rex & regina est ira

ta. In numero, Cicero in Catilinam, Nihil ne te hic munitissimus senatus habendi locus, nihil horum ora, vultusque mouerunt? Si quæras an fieri possit Zeugma per casus obliquos? Respondeo fieri posse, nõ secus atq; per rectũ, vt memor ero tui, & patris: patrocinator tibi & patri: non tantũ te diligenter instrua, sed & fratrem & discipulos omnes. Idem de reliquis obliquis dictum volumus.

Quot requirantur in Zeugmate.

Requiruntur tria in Zeugmate. Plura substantiua, Copula, quæ esse potest copulatiua, vt ego & frater in stadio literario desudat: disiunctiua, vt soluam tibi, vel frater meus: continuatiua, vt remissè ego laboraui, tu autẽ vehemẽter: exceptiua, nullus studet, nisi ego. Fit etiam per aduerbia, vt cubas vbi ego, cœnas quando nos. Vltimò, Proprietas quæ cõueniat cũ propinquiori substãtiuo. Monui iam in finitione explicãda, per proprietatem, aut verbum, aut adiectiuum, aut participium intelligi debere.

Quot sint species Zeugmatis.

Tres sunt Zeugmatis species. Protozeugma, quando proprietas ponitur in principio, vt ego dormio, & tu & frater. Meszeugma quãdo in medio, vt ego & tu dormis, & frater. Hypozeugma siue Hysterozeugma quando in fine, vt ego & tu & frater dormit. Est & aliud genus Zeugmatis, quãdo eadẽ proprietas non

TRACTATUS DE FIGVRIS

immutata cum diuersis suppositis conuenit, vt nihil te horum ora, nihil vultus mouerūt? vbi verbum, mouerunt, ad diuersa reducitur supposita sine vlla immutatione. Ioannes fuit piscator, vt Perrus: vbi verbum, fuit, in nullo immutatum ad diuersa repetitur, verum hoc genus zeugmatis elocutionis est, non constructionis.

Illud tandem addamus, vitium in Zeugmate cōtra concordantiam nominatiui cum verbo, adiectiui cum substantiuo esse. Verum excusatur, quia proprietas conuenit cum propinquiori expressè, cum remotiori verò per supplementum: atque ita tam Poëtis, quam Oratoribus permittitur.

De Antiptôsi.

Antiptôsis Latinè sonat, casus pro casu positionem: dicta est enim ab anti particula, quæ pro significat aliquando, & ptôsis casus, quasi casus pro casu positio. De qua duo tantum breuiter expedienda sunt, quid sit, & quot in ea requirantur.

Quid sit Antiptôsis.

Antiptôsis est casus pro casu positio, sub aliqua proprietate. Duas partes cōplectitur definitio. Prior est, casus pro casu positio: vt vrbe, quã statuo, vestra est, pro vrbs. Sermonem quẽ audistis, nō est me⁹, pro sermo. Quòd si in his & similib⁹ locutionib⁹ relatiuū præcederet

ante-

antecedens, nulla fieret antiptôsis, sed sermo esset omnis elegantia & lepôris plenus: ut quam urbem statuo vestra est: quem sermonem audistis non est meus. Huius autem dissimilitudinis ratio est, quia in prioribus locutionibus antecedens & relatiuum à diuersis reguntur verbis, in posterioribus verò ab eodem: atque inde fit, ut alibi fiat antiptôsis, alibi non. Hic vnum notes oportet, antiptôsim fieri posse per omnes casus. Per nominatiuū, id ætatis, pro eius ætatis: salue primus omniū parens patriæ appellate, pro prime. Per genitiuum, cū illius diei mihi venit in mentē, pro ille dies. Per datiuum, Inferretq; Deos Latio, pro in Latium. Per accusatiuum Teren. in Eunuchō, Eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit, pro Eunuchus. Per vocatiuum, Persius Satyra. 3. Censoremq; tuum vel quòd Trabeate salutas? pro Trabeatus. Per ablatiuū, hæret pede pes, pro pedi. Posterior pars finitionis est, sub aliqua proprietate. Per proprietatem intellige verbum, cuius gratia fit, ut casus pro casu ponatur.

Quot in Antiptôsi necessaria sint.

Requiruntur tria in Antiptôsi. Vnum subiectum, quod substantiuum esse solet, & in diuerso casu, quàm ratio verbi postulabat, collocari. Vna proprietates, quæ communi-

TRACTATUS DE FIGVRIS
ter verbum est. Et quòd casus ponatur pro
casu.

Vitium in antiptòsi, est contra naturalem
verborum constructionem, quæ cum sua na-
tura certum determinatumque casum regât,
casus ille per antiptòsim in alterum mutatur.
Excusatur tamen, quia casus ponitur pro ca-
su. Neque existimes, licere tibi in omnibus v-
ti pro arbitrato hac figura, sed in iis tantùm,
in quibus possis tuam audaciam excellentiũ
virorum autoritate purgare.

De Synthesi.

Synthesis Græcè, Latinè interpretatur cõ-
positio, à syn, id est, con, & thesis positio:
quia est compositio quædam non voce, sed
significatione congrua. De hac tria discutien-
da nobis sunt, Quid sit, quot modis fiat, &
quot sint ad Synthesin necessaria.

Quid sit Synthesis.

Synthesis est, attributio proprietatis vni
vel pluribus copulatis, non gratia vocis, sed si-
gnificati. Singulas partes finitionis expendam⁹.
Attributio proprietatis vni. Hoc est, quã-
do proprietas vni tantùm attribuitur, vt, O
verè digna hostia, per quem fracta sunt tarta-
ra. Hic proprietas quæ, attribuitur vni tantùm
Christo contento sub hostia. Vel pluribus co-
pulatis. Nã aliquando proprietas non vni tan-
tùm attribuitur, sed pluribus, qui sub vna vo-
ce con-

ce continentur, vt pars in frustra secant: hęc proprietates, secant, pluribus attribuitur, qui sub ea voce, pars, conclusi sunt & copulati. Non gratia vocis, sed significati. Quia in hac figura nulla habetur vocis ratio, sed tantum significatus, atque inde procedit apparens illa incongruitas. Alii finiunt in hunc modum: Synthesis est oratio nõ voce, sed significatione congrua. Quę finitio multò magis perspicua est.

Quot modis fiat Synthesis.

Fit autem Synthesis tribus modis. Primò, in genere tantum: idq; aut sexus discernendi causa, vt anser foeta, elephantaus grauida: aut supplementi causa, vt Præneste sub ipsa, scilicet vrbe, Cętauro in magna, supple naui. Secundò, in numero tantum, vt turba ruunt, vtraque formosæ. Tertiò, in genere & numero simul, vt gens armati, pars mersi, turba proterui.

Ex his colliges, Synthesin pugnare plane contra tria concordantię præcepta, nominatiui scilicet & verbi, adiectiui & substantiui, relatiui & antecedentis. Fit primò Synthesis in nominatiuo & verbo, per nomen collectiuium, vt pars secant, ingens hominum frequentia conuenere. Tum per nomẽ distributiuium, vt vterq; insaniant, pro salute quisq; pecunias contulere. Deinde per particulare (quod

TRACTATUS DE FIGVRIS

(quod rarius est) vt aperite aliquis ostium. In his omnibus, nominatiuus cum verbo non concordat in numero. Fit etiam Synthesis in adiectiuo & substantiuo. Distinguendi sexus gratia, vt anser foera. Supplementi causa, vt Eunuchus Terentiana, scilicet comœdia aut fabula. Ratione nominis collectiui, vt maxima pars virgis cæsi, ac securi percussi sunt. Ratione distributiui, vt vterq; missi sunt magnis de rebus legati. Aut quâdo cōcretum sumitur pro abstracto, vt Teren. in Eunucho, Postquàm ille scelus ludificatus est: scelus pro scelerato. In his omnibus, adiectiuum discordat à substantiuo in genere aut in numero. Fit postremò Synthesis in relatiuo & antecedenti modis etiam quinq;. Primò, discretionem sexus, vt anser quæ incubat ouis. Secundò sub-auditione, vt species est, quod prædicatur: scilicet vniuersale. Tertiò, collectione, vt pars qui vehebatur equis. Distributione, vt vterq; occisi sunt, qui graues simultates gerebant. Aut quando fit relatio ad abstractum, non ad concretum. Terentius in Andria, Vbi est ille scelus qui me perdidit, scelus, id est nimiũ sceleratus. In his omnibus relatiuum discordat ab antecedenti in genere, aut in numero. De quibus satis copiosè differuimus in tractatu de Concordantia: libuit tamen hîc eadem obiter repetere, ne quicquam huic

figu-

figuræ necessarium silentio prætermisisse videremur.

Quot spectanda sint in Synthesi.

In Synthesi requiruntur tria. Vnum subiectum vel plura copulata: per quæ intelliges nomina substantiua, cum quibus proprietas concordat in significatu, non in voce. Proprietas, per quam intellige aut verbum, vt pars secant: aut nomen adiectiuum, vtraque formosæ: aut participium, pars vulnerari: aut relatiuum, pars qui uehebantur equis. Postremò necessarium est, vt proprietas cum subiecto aut copulato conueniat, non in voce, sed in significatione.

Vitium est in Synthesi contra tria concordantiæ præcepta: sed excusatur, tum ratione, quia in ea attenditur non vox, sed significatio: tum etiam Poëtarum & Historiographorum auctoritate, quos ita locutos fuisse passim legimus.

De Synecdoche.

Synecdoche interpretatur comprehensio, quia in ea id quod est partis, attribuitur toti, & quodammodo sub toto comprehenditur. Huius tria erunt tantum præcepta, quid sit, quot sint ad eam constituendam necessaria; quotuplex sit.

Quid sit Synecdoche.

Synecdoche est, attributio partis ad totum,
sub

TRACTATUS DE FIGVRIS
 sub proprietate verbi, vel participii, vel nomi-
 nis adiectiui. Duo membra continet præ-
 sens finitio. Prius est, *Attributio partis ad to-
 tum.* Hoc est, cum id quod partis est, attribui-
 tur toti: vt *Æthiops albus dentes*: hîc al-
 bum quod solis dentibus conuenit, toti attri-
 buitur *Æthiopi*. Posterius est, *Sub proprieta-
 re verbi, vel participii, vel nominis adiectiui.*
 Hoc adiectum est, vt intelligas hanc figurã
 tantum fieri per has tres orationis partes,
 verbum, participium, nomen adiectiuũ. Per
 verbum, aut neutrum aut passiuum, vt *micat
 auribus*, expleri mentem nequit. Per par-
 ticipium, vt *nodoque sinus collecta fluen-
 tes*. Per adiectiuum, vt *niger oculos*. Resol-
 uuntur huiusmodi locutiones per verbum ha-
 beo, aut per habens participium inde deduc-
 tum.

*Quot sint in Synecdoche
 necessaria.*

Quatuor requisita sunt in Synecdoche.
 Totum, quod nomen substantiuum esse so-
 let in recto appositum. Proprietas, quæ (vt in
 definitione explicatum est) verbum, aut no-
 men, aut participium esse potest. Pars, quæ se-
 cundum Poëtas semper in accusatiuo poni-
 tur, vt *eger pedes, saucius frontem*: secun-
 dum verò Historicos, quos nobis hac in re
 ad imitationem proponere debemus, in ab-
 lati-

latino, ut æger pedibus, saucius fronte. Postremo requiritur, ut proprietas cum toto conueniat, cum parte minimè, ut horridus barbam: hîc, horridus cum toto conuenit, non cū barba quæ pars est.

Quotuplex sit Synecdoche.

Est autem duplex Synecdoche, constructionis, & locutionis. Rursus quæ constructionis est (de qua in præsentia est sermo) duplex est, directa & indirecta. Directa est, quando pars quæ regitur à toto, est propria totius, ut ex superioribus exemplis liquidò constare potest. Indirecta verò est, quando pars quæ à toto regitur, totius propria nō est, ut albus vestes, vestis enim non est pars totius. Locutionis est, quæ in elocutione tantùm spectatur. Hæc autem sex modis fit. Primò cum ex vno plures intelligimus, ut Romanus prælio victor, pro Romani, Pœnus fugat⁹ pro Pœni. Secundò, cum pars sumitur pro toto, ut mucro pro gladio, rectū pro domo. Tertiò, cum totū pro parte: Fontēq; ignemq; ferebāt, pro parte aquæ & ignis. Quartò cum species pro genere: iracūdius Adria, p quouis mari. Quintò, cum materia pro re ex ea cōfecta, ut ferrū pro gladio, abies aut pin⁹ pro nauis. Sextò cum ex præcedētibus sequentia: subdidit equo calcaria, id est, cucurrit. Breuiter, cum quocūque modo

TRACTATUS DE FIGVRIS
modo aliud ex alio intelligitur: vixerunt pro
mortui sunt. Nos quoque florimus & fui-
mus Troés: id est, floridę fortunę nostrę de-
ciderūt, & vires nostrę calamitatibus fractę,
& infortuniis attritę sunt.

Vitium in Synecdoche illud esse apparet,
quòd cùm id quod est partis, tribuatur toti,
totum tamen non regit partem, aut in geniti-
uo aut in ablatiuo, in quibus solet, sed in accu-
satiuo. Excusatur Poëtarum authoritate, a-
pud quos non infrequens est huiusmodi lo-
cutio: quare & nobis etiam in carmine simili
dicendi figura vti licebit. Atque de figuris cõ-
structionis hæc quidem satis.

In his omnibus placuit non nimis compē-
diosa aut effœminata, sed plena ac neruosa v-
ti disputatione. Sunt enim quidam ad eò mol-
les, delicatuli, & sui ipsorum indulgentes, vt
neglecta graui rerum tractatione, compēdio-
lis quibusdam delectentur: quæ ego existimo
ab hominibus otiosis, oscitabundis, ignauix
ac socordię mancipatis in studiosorum perni-
ciem, & bonorum ingeniorum corruprelam
(quantum euentu patuit) excogitata fuisse.
Video enim nõ rãtũm humaniora, sed Theo-
logica etiam studia, non leue damnum fecis-
se, postquàm à Germanis leui ac suspensa ma-
nu tractari cœperunt. Qui vt ad nocturnam
diurnamq; crapulam, & libidinem corporis
obolunt
explen-

explendam spatium aliquod temporis super-
 esset, huiusmodi inuenerunt compendia: ex
 quibus (proh dolor) non literarum tantum o-
 mnis generis, sed religionis, ac Dei omnipo-
 tentis & diuorum cultus grauissima consecu-
 ta sunt dispēdia. Nullus igitur audeat nostros
 de Syntaxi & Prologia cōmentarios, aut præ-
 sentem hunc tractatū prolixitatis aut super-
 fluitatis posthac in simulare. Neque enim ea
 prolixa dicenda sunt, aut nimis longa, sine
 quibus manca esset ac mutila susceptæ ma-
 teriæ disceptatio: neque superuacua, sine
 quibus puerorum & studiosorum adolescē-
 tium animi ad eò ieiuni, sicci, & steriles redde-
 rentur, vt nullam quotidiani laboris
 mercedem, nullos studiorum
 fructus sibi in poste-
 rū referre pos-
 sent.

FINIS.

COMPLVT I,
Excudebat Andreas ab Angulo.

I 5 6 I.

CENTRO NACIONAL DE RESTAURACION
DE LIBROS Y DOCUMENTOS.

Nueva encuadernación por carecer de
ella.

Nº de Reg. 2779

Mayo 1976

